

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV SVĚTOVÝCH DĚJIN

Bakalářská práce

Martin Zamrzla

Britská kampaň v Gallipoli očima Winstona Churchilla, jeho současníků, obhájců i kritiků jeho strategie a jeho postupu

British campaign in Gallipoli through the eyes of Winston Churchill, his contemporaries, opponents and critics of his strategy and process

Poděkování

V první řadě bych rád poděkoval doktoru Jaroslavu Valkounovi za cenné rady a komentáře, které mi při psaní práce poskytl, a za trpělivost a laskavý přístup, který po celou dobu mého studia projevoval. Zároveň děkuji mé rodině a blízkým, bez jejichž podpory a víry by tato práce nemohla vzniknout.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a pouze na základě uvedených pramenů a literatury, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne 15. května 2019

.....

Martin Zamrzla

Abstrakt:

Cílem této bakalářské práce je podrobnější analýza blízkovýchodního konfliktu v První světové válce, konkrétně na jejím gallipolském bojišti. Vše je nahlíženo především z perspektivy britského prvního lorda admirality, Winstona Churchilla. Cílem práce je analyzovat rozsáhlost bojů, koncepce strategických cílů a rozmístění vojsk na Gallipoli, stejně tak reakci domácí politické reprezentace, včetně konfliktů mezi Churchillem a jeho oponenty. Dále je uveden celkový pohled na blízkovýchodní bojiště, na pozadí bojů mezi Centrálními mocnostmi a státy Dohody.

Klíčová slova:

Britské impérium; Osmanská říše; Gallipoli; první světová válka; Winston Churchill; John Fisher; Herbert Henry Asquith; David Lloyd George; Horatio Kitchener; východní Středomoří a Blízký východ; východní otázka

Abstract:

The purpose of this Bachelor thesis is analysis of significant conflict in the First World War in the Eastern Mediterranean, especially Gallipoli battlefield. Everything is viewed mainly from the perspective of the British First Lord of Admiralty, Winston Churchill. The goal of these thesis is analysis the range of combats, conception of strategic goals and placement of the armies on Gallipoli, as well as the reaction of the British political representation, including conflicts between Churchill and his opponents. The author will not forget general insight on Middle East battlefield, and background of the fights between Central powers and Allied powers.

Key words:

British Empire| Ottoman Empire| Gallipoli| First World War| Winston Churchill| John Fisher| Herbert Henry Asquith| David Lloyd George| Horatio Kitchener| Eastern Mediterranean and Middle East| Eastern Question

Obsah

1	Úvod	6
2	Začátek Velké války	9
2.1	Vznik evropských aliancí	9
2.2	Balkánská situace	10
2.3	Vypuknutí války.....	12
2.4	Vstup Turecka do války	13
3	Plány na operaci v Gallipoli	16
3.1	Osobnost Winstona Churchilla	16
3.2	Neřešitelná situace na západních bojištích.....	18
3.3	Úvahy o otevření další fronty.....	19
4	První bitva o Dardanely.....	23
4.1	Předčasné dělení kořisti.....	25
4.2	Námořní operace pokračují	27
4.3	Příjezd vojenských jednotek	29
4.4	Tragický 18. březen.....	29
5	Pozemní operace na Gallipoli.....	32
5.1	Příprava vylodění	33
5.2	Vylodění	35
5.3	ANZAC	37
5.4	Slepá ulička a Churchillův konec.....	39
6	Nad operací se smráká.....	42
6.1	Snahy o zvrát situace.....	43
6.2	Epilog celé operace	46
7	Závěr.....	48
8	Seznam použité literatury	50
9	Seznam příloh.....	53
10	Přílohy.....	54

1 Úvod

První světová válka přinesla mnoho důležitých momentů, které přispěly k vítězství dohodových mocností. Jedním z nich je právě bitva o Gallipoli. Tento konflikt řadím k jedněm z nejdůležitějších, ne pouze vzhledem k dějinám první světové války, nýbrž i k dějinám následujícím. Britská snaha ovládnout toto území měla za cíl významně pomoci ruskému spojenci, stejně jako přinutit slábnoucí osmanský kolos ke kapitulaci. Důležitost tohoto prostoru pro hegemonii v oblasti a jeho přirozená spojnice mezi Evropou na jedné straně a Asií na té druhé, musela nevyhnutelně rezonovat v hlavách britských stratégů, z nichž nejvýznamněji prosazoval tento plán právě první lord admirality Winston Churchill.

Plán, který představil britské admiraltě a posléze si ho houževnatě prosadil, předpokládal proplutí lodí britského hladinového loďstva Dardanelskou úžinou a obsazení poloostrova Gallipoli, díky čemuž by bylo přímo ohroženo osmanské hlavní město Konstantinopol stejně jako potvrzena britská a francouzská přítomnost v Marmarském moři, které Bosporem přímo navazuje na moře Černé a dále na ruské území.¹ Rozhodující jsou pak dvě žádosti od Rusů, kteří potřebovali odlehčit ve válečném konfliktu. Pro toto místo je vybráno právě Gallipoli jako nejpřirozenější bod budoucího útoku.

Nezvládnutí čistě námořního plánu prosazovaného Churchillem a jeho přenesení do armádní úrovně nakonec přineslo velké ztráty na životech a zároveň otřáslо vědomím o vedoucí světové velmoci, kterou v té době Británie představovala. Samotná pozemní bitva pak přinesla fenomén zákopové války ze západní fronty i do Osmanské říše. Konečná fáze bitvy potom způsobila zemětřesení v britském kabinetu, na jehož důsledku byl nucen rezignovat i Winston Churchill, který byl následně vsazen do role hlavního strůjce porážky.

Cílem mé bakalářské práce je především analyzovat vojenskou operaci v Gallipoli z pohledu prvního lorda admirality Winstona Churchilla a její celkový průběh. Analyzovat vojenské i námořní útoky, stejně jako důvody pro útok právě na Osmanskou říši a příčiny konečného neúspěchu celé operace. Neopomenu ani spory v britském kabinetu mezi Churchillem a jeho oponenty, jakožto i myšlení velících admirálů a generálů o celé operaci a jejím provedení. Dalším cílem je pak analyzovat tento konflikt na pozadí bojů Velké války.

Moje bakalářská práce se zabývá tímto konfliktem, především z pohledu britské provenience, ovšem neopomene ani částečný pohled osmanských kruhů stejně jako německých

¹ NEVINSON, H., *The Dardanelles Campaign*, London 1920, s. 23.

velicích důstojníků v osmanské armádě. Bakalářská práce bude rozdělena do šesti kapitol, na které budou přímo navazovat jednotlivé podkapitoly. Události popisované v práci budou chronologicky řazeny.

První kapitola se zabývá událostmi vedoucími k vypuknutí první světové války. Budou analyzovány nejdůležitější příčiny vypuknutí války a jejich důsledky. Kapitola se rovněž zabývá balkánskou situací a politikou, protože ta je pro vývoj Osmanské říše a celé operace klíčová. Poslední podkapitolou pak je vstup Osmanské říše do války.

Kapitola číslo dvě se zabývá politickým vzestupem Winstona Churchilla, kterému se bude věnovat už od dob jeho mládí. Ukáže bezradnost ofenziv na západní bojištích Velké války a snahu především britských vedoucích činitelů prolomit patovou situaci. Konečnou podkapitolou pak budou plány na operaci v Gallipoli s vysvětlením, proč došlo k útoku právě v tomto prostoru tehdejší Osmanské říše.

Kapitola nesoucí název *První bitva o Dardanely* představí námořní akce, jejich vykonavatele a počty lodí a jejich jména. Zároveň provede analýzu spojeneckých operací, které bude řadit chronologicky po sobě. Bude též vysvětleno nadšení pramenící z prvních útoků a okamžitá reakce okolních evropských zemí. Její poslední částí bude opuštění čistě námořního útoku a přípravy a vojenský výsadek.

Ve čtvrté kapitole se zaměřím na rozsáhlé bojové operace, vedené na Gallipolském poloostrově a na jejich přípravu a vzrůstající spory mezi Churchillem a jeho oponenty. Vylodění a bojové operace australských a novozélandských jednotek pod souhrnným označením ANZAC pak zahrnu do jedné z podkapitol. Konečným sdělením této kapitoly bude konec Winstona Churchilla jako prvního lorda, příčiny tohoto konce a jeho následná reakce.

Poslední kapitola je pak věnována novému vedení, na které už Churchill neměl vliv a jeho neúspěchy na válečném poli. Poslední snaha prolomit nastalou vojenskou situaci a reakce na válečné neúspěchy v britském vrchním velení. Tato kapitola přinese také informace o posledních pokusech o zvrát situace a celkově nahlédne na válečnou politiku v průběhu operace a po ní. Konečným sdělením pak bude evakuace jednotek z Gallipoli.

Práce je založena na množství zdrojů v českém i anglickém jazyce. Zvláště pozitivně pak hodnotím knihu *Gallipoli 1915: místo pro tisíc britských pušek* od Yvette Heřtové,² která byla mojí největší inspirací. V této knize je popsán vývoj celé operace, který je doplňován událostmi

² HEŘTOVÁ, Y., *Gallipoli – místo pro tisíc britských pušek*, Praha 2010.

předcházejícími a následujícími. Autorka popisuje děj převážně z britského pohledu, ale nechybí ani vhléd z osmanské strany, potažmo z té německé. Publikací, která mi pomohla pochopit vývoj námořních operací a celkovou sílu hladinového loďstva a podrobností o zúčastněných lodích, bylo třetí vydání knihy *Válečné lodě*.³ Armádní operace pak nejvíce osvětluje generál Hamilton, který sepsal krátce po konci světové války svůj *Gallipoli Diary*,⁴ ve kterém prezentuje hlavně pozemní akce a celkové myšlení generála o operaci.

Politickou stránkou celé operace a okolnímu dění ve světové válce se věnuje především Winston Churchill ve své *The World Crisis*,⁵ která byla přeložena do češtiny V. J. Haunerem. Tento svazek napomáhá pochopit složité kroky provedené prvním lordem admirality. Samotnou jeho osobou, která tvoří význačnou část bakalářské práce, se pak zabývá především Carlo D'Este ve své knize *Válečný vůdce*.⁶ Použita je i monografie od V. G. Truchanovského, který ve svém díle *Winston Churchill*⁷ velmi dobře popisuje události gallipolského tažení z pohledu prvního lorda admirality. Celkový vývoj první světové války mi pomohla pochopit kniha *První světová válka v dokumentární fotografii*⁸ od J. H. J. Andersena a také anglické vydání *World War I*⁹ od H. P. Willmotta z roku 2003.

³ HYNEK, V. – KLUČINA, P. – ŠKŇOURIL, E., *Válečné lodě*, Praha 1988.

⁴ HAMILTON, I., *Gallipoli diary*, London 1920.

⁵ CHURCHILL, W., *Světová krise 1911–1918*, Praha 1932.

⁶ D'ESTE Carlo, *Válečný vůdce. Život Winstona Churchilla ve válce 1874–1945*, I. díl, Praha 2012.

⁷ TRUCHANOVSKIJ, G., V., *Winston Churchill*, Praha 1986.

⁸ ANDERSEN, J. H. J., *První světová válka v dokumentární fotografii*, Praha 2017.

⁹ WILLMOTT, H., P., *World War I*, Kindersley, 2003.

2 Začátek Velké války

2.1 Vznik evropských aliancí

Zárodky budoucí první světové války je možné vidět ve válce prusko-francouzské. Její průběh a jasná porážka Francouzů, předurčila budoucí rivalitu s Německem. Zvláště francouzská strana si přála odčinit ponížení, které se jí dostalo od rodičů se Německého císařství. Tato politika vedla k posilování pozice Francie zejména v koloniích. Hlavně německý kancléř Bismarck chtěl, aby „země galského kohouta“ získávala další zámořská území a zapoměla, že Alsasko a Lotrinsko, které Německo zabralo za války, už není francouzské. Velmi výstižně se o tehdejší stav francouzské společnosti vyjádřil Délourede: „Přišel jsem o dvě sestry – a vy mi nabízíte dvacet pokojských“.¹⁰ Oba státy posléze začaly hledat spojence pro případnou další válku.

Dalším důvodem k eskalaci napětí se ukázal Berlínský kongres. Tento pokus o rozdělení území po rusko-turecké válce, přizivil ruskou zášť vůči ostatní Evropě. Ruské armády se nacházely po válce v okolí Konstantinopole a teoreticky mohly požadovat nadvládu nad Balkánem. Ruský plán však zničil tento kongres, který nemohl připustit razantní zvýšení ruského vlivu ve středomoří. Z velkého Bulharska, které bylo původně plánováno jako stát s výrazným podílem ruského vlivu, zbyla pouze severní část. Británie si pro sebe zabrala Kypr, ačkoli vůbec válku nevedla. Francie vzala za dík Tuniskem a Rusko, které jediné válku vedlo, bylo odbyto územím na Kavkaze.¹¹ Tím bylo dohodnuto nové rozdělení světa.

Bismarck se pokoušel mezinárodně izolovat Francii, aby byl chráněn před případným útokem. Vznikem Dvojspolku v roce 1879 se Rakousko-Uhersko a Německo zavázalo uzavřít oboustranně výhodné obranné spojení.¹² Tyto dvě mocnosti se dohodly na případné vzájemné pomoci v případě napadení Ruskem, které se cítilo být zrazeno po událostech na Berlínském kongresu. O tři roky později se k těmto státům přidává i nedávno sjednocená Itálie.¹³ Tu motivují spíše koloniální zájmy než obava z Ruska. Tímto krokem vznikl Trojspolek (či Centrální, nebo Ústřední mocnosti).¹⁴

Na druhé straně, tajnou dohodou Francie a Ruska z roku 1894 se začíná vytvářet protiváha vůči Trojspolku. Vyřešení britsko-francouzských koloniálních problémů vedlo

¹⁰ JOHNSON, Paul, *Dějiny 20. století*, Praha 2008, s. 154.

¹¹ ANDERSEN, s. 12–13.

¹² BĚLINA, P., *Dějiny evropské civilizace II*, Praha 1999, s. 179.

¹³ WILLMOTT, H., P., *World War I*, Kindersley 2003.

¹⁴ HINDENBURG, Paul von, *Out of my life*, London 1920, s. 113.

k uzavření Srdečné dohody (1904),¹⁵ která ještě nebyla míněna jako vojenský pakt, ale vyřešením těchto sporů je možno uzavřít spojenectví.¹⁶ Hlavním iniciátorem tohoto spojenectví byl britský ministr zahraničí Edward Grey. Trojdohoda vznikla v roce 1907, kdy mezi sebou Británie a Rusko uzavřely dohodu, na základě které, končí tzv. Velká hra¹⁷. Tímto jsou obě válečné strany téměř zformovány.

Na počátku 20. století, nastala řada událostí, které zvyšovaly eskalaci napětí, což vedlo v konečném důsledku k rozpoutání války. Každá ze zúčastněných mocností měla odlišné důvody pro vedení války. Německo, teprve nedávno sjednocené, toužilo účastnit se koloniálních dobrodružství. Dalším německým důvodem pak byla obava ze sílícího Ruska, což byl jeden z rozhodujících motivů, ke konečnému vyhlášení války. Kancléř Bethmann-Hollweg, řekl tehdy před válkou svému asistentu Riezlerovi: „*Budoucnost patří Rusku*“.¹⁸ Rakousko-Uhersko, vědomo si svého národnostního problému, od něj chtělo odvrátit pozornost pomocí vítězné války a rozšíření území a vlivu na Balkáně. Italské království, sjednocené v roce 1861, se chtělo dostat na výsluní obsazením alespoň nějakých zbývajících kolonií. Francie, plná revanšistické politiky, která jí zbyla po prusko-francouzské válce z roku 1871, chtěla dosáhnout znovu připojení Alsaska-Lotrinska. Velká Británie, hrdá na své postavení první světové velmoci, viděla rostoucí hospodářsko-politický růst Německa a snažila se jej zlomit a udržet stávající *status quo*, ve kterém hrála první housle. Pro Ruské impérium byla rozhodující otázka úžiny Bospor a Dardanely, jakožto i obsazení hlavního města Osmanské říše, kterým byla Konstantinopol. Tento dávný sen ruských carů se ukázal být jedním z hlavních hnacích motorů pro ruskou politiku vůči Osmanské říši. Vzájemná žárlivost a řevnivost mezi evropskými velmocmi posléze připomínala sud s prachem, který mohl kdykoli vybuchnout.

2.2 Balkánská situace

Berlínský kongres ukázal, že Osmanská říše již nebude schopna naplňovat své vedoucí postavení na Balkánském poloostrově. Národy porobené Turky se začaly stále více osamostatňovat a zabírat území Balkánu zpět pod svou nadvládu. Prvním státem, který obdržel faktickou nezávislost, se stalo Řecko. Zvláště po masakru na ostrově Chios,¹⁹ se stalo povstání podporované evropskými velmocemi aktuálním problémem v politice velmocí. Ruský car, jako

¹⁵ ŠUBRTOVÁ, Marcela, *Britsko-francouzské vztahy na přelomu 19. a 20. století – od Fašodské krize k Srdečné dohodě*, in: *Historický obzor*, roč. 26, č. 1/2, 2016, s. 18–32.

¹⁶ HOLLAND ROSE, John, *Great Britain and the Eastern Question*, in: *The Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 3, 1922, s. 309–310.

¹⁷ Strategický konflikt mezi Ruským a Britským impériem.

¹⁸ JOHNSON, s. 21.

¹⁹ HRADEČNÝ, P., *Dějiny Řecka*, Praha 2015, s. 289.

obránce pravoslavných věřících, byl zde silným hráčem. Velká Británie naopak potřebovala volnou cestu do Indie a přítomnost Ruska ve Středozezemním moři by pro ni byla nesnesitelná, to samé pro Francii. Povstání bylo úspěšné a vznikl řecký stát na území Peloponésu a Attiky. V řecké zahraniční politice od té doby rezonovalo téma Velké myšlenky,²⁰ které muselo přivést Řecký stát do mnoha konfliktů s Osmanskou říší, protože předpokládalo osvobození všech Řeků žijících v cizím područí.

Nezávislost Srbska přišla *de iure* až po roce 1878, fakticky však bylo nezávislé již od třicátých let 18. století. Stát, který se projevoval velkou nestabilitou, zvláště co se vládnoucích monarchů týče, když se na trůně střídaly dynastie Karađorđevićů a Obrenovićů, usiloval o konečné vytlačení Turků z Balkánu, jakožto i o rozšíření jeho hranic na úkor všech jeho sousedů.²¹

Bulharská otázka nejvíce tížila Rusko, které se před Berlínským kongresem zasazovalo o tzv. Velké Bulharsko²², skrz které by ovládalo většinu Balkánského poloostrova. Tento původní plán však zůstal nerealizován a území Bulharska se omezilo pouze na jeho nynější severní část. Jižní zůstala pod přímou správou Osmanů, a to až do roku 1908 kdy svévolným vyhlášením nezávislosti Bulharska na Osmanské říši, byla přetržena poslední pouta mezi těmito státy. Bulharská snaha o rozšíření stávajícího území na úkor balkánského hegemonu vedla k první balkánské válce, která proti sobě postavila balkánské státy a churavějící osmanský kolos. Cílem balkánských států se stalo vyhnat Turka z Evropy.

První balkánská válka probíhala vzhledem k počtu vojáků, které mohly jednotlivé státy postavit, uspokojivě pro Balkánský svaz.²³ Státy sdružující se v tomto spolku postavily vojska v úhrnném počtu 630 tisíc vojáků, naproti tomu osmanská armáda disponovala pouze 420 tisíci muži.²⁴ Rozhodný postup armád balkánského svazu zajistil rychlé vítězství, proti slabé turecké armádě. Její zbytky byly dislokovány v okolí Konstantinopole, která v reakci na danou situaci požádala o mír, který se stal skutečností 30. dubna 1913, kdy byla podepsána Londýnská mírová smlouva,²⁵ na jejímž základě přišla Osmanská říše o všechna území v Evropě, kromě pruhu území kolem Istanbulu. Albánie vyhlásila nezávislost už v roce 1912.

²⁰ JENKINS, Mary A., *To Megali Idea-dead or Alive? The Domestic Determinants of Greek Foreign Policy*, Monterey 1994, s. 1–4.

²¹ JELAVICH, Barbara, *History of the Balkans: Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Cambridge, s. 263–271.

²² RYCHLÍK, Jan, *Dějiny Bulharska*, Praha 2016, s. 327.

²³ Tamtéž, s. 263–273.

²⁴ Tamtéž, s. 273.

²⁵ HRADEČNÝ, s. 368–372.

Zásadní rozpory v dělení kořisti z dosud osmanského území, zapříčinily další vojenský konflikt mezi dosavadními spojenci z Balkánského svazu. Hlavním kamenem sváru se stala Makedonie, kterou si nárokovaly Bulharsko, Řecko i Srbsko. Válku vyprovokovalo Bulharsko, které si dělalo nárok na další z dosud sporných území. Jeho vojska překročila hranice a bez vyhlášení války napadla sousední Srbsko a Řecko.²⁶ Postupně se do bojů zapojila osmanská i rumunská armáda. Za této strategické situace Bulharsko kapitulovalo a na základě smlouvy z Bukurešti se vzdalo všech výdobytků z první balkánské války. Frustrace Bulharska v této době vedla k jeho revanšistické politice a pozdějšímu připojení k Centrálním mocnostem. Naproti tomu ani požadavky Řecka nebyly plně uspokojeny a Srbská snaha o vlastní území, které by přiléhalo k moři také ne. Balkánský poloostrov se změnil v tavný kotel, kterým v mnoha ohledech zůstává do dnes.

2.3 Vypuknutí války

Onou pověstnou roznětkou, kterou začala první světová válka, se stal atentát v Sarajevu na následníka rakousko-uherského trůnu z 28. června 1914.²⁷ Atentát spáchaný organizací Černá ruka²⁸ na Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou, spustil lavinu reakcí, která vedla až ke světové válce. Rakousko-Uhersko se chopilo záminky zničit svého slovanského souseda.

Už o měsíc později vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku. Představa rakousko-uherských vojenských kruhů o rychlé válce „*do Vánoc jsme doma*“,²⁹ dostala vážné trhliny už 31. července, kdy byla vyhlášena všeobecná mobilizace ruských vojsk, které jako spojenec a ochránce Srbska bylo nuceno mobilizovat, což ovšem přivedlo další eskalaci napětí. Francie neudělala nic, aby Rusko zadržela a nechávala ho v domnění, že bude krýt jeho sebebrutálnější rozhodnutí.³⁰ Na ruskou mobilizaci odpovědělo Německo svojí vlastní mobilizací. Císař Vilém II. se domníval, že Dohoda na poslední chvíli ustoupí, a s tímto přesvědčením dal mír v sázku.

Pak zapracoval konglomerát spojeneckých smluv a všechno se rozjelo na plné obrátky. Německo vyhlásilo válku Rusku 1. srpna a o dva dny později Francii.³¹ Okamžitým obsazením Lucemburska a zasláním ultimáta Belgii, Německo velmi popudilo Velkou Británii, která v reakci na to vyhlásila okamžitou mobilizaci. Kvůli představám německého vrchního velení,

²⁶ HRADEČNÝ, s. 366–373.

²⁷ COLINS, R., *World War I*, Westport 2008, s. 25.

²⁸ PELIKÁN, Jan, *Dějiny Srbska*, Praha 2005, s. 256.

²⁹ Představa rakouských vojenských kruhů o době trvání války.

³⁰ HECHT, E., *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět*, Praha 2015, s. 8.

³¹ VHU PRAHA. *VHU PRAHA* [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 19.07.2019]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/presne-pred-sto-lety-vypukla-prvni-svetova-valka/>

kteřé chtělo zahájit ofenzivu podle Schlieffenova plánu,³² byla 4. srpna napadena neutrální Belgie a tento krok vedl do války Velkou Británií. Dne 6. srpna vypukl válečný stav mezi Ruskem a Rakousko-Uherskem, západní spojenci se do bojů proti mocnářství přidaly o šest dní později. Italská vláda se navzdory velkému rozhořčení jejích spojenců rozhodla, že nevstoupí do války a argumentovala tím, že Rakousko-Uherský útok na Srbsko neodpovídá klauzulím smlouvy Trojspolku, které hovořily o vyhlášení války v případě napadení jednoho z jejích signatářů.³³ Hlavním důvodem však byly spory s Rakousko-Uherskem o území s převahou italského obyvatelstva a tajné smlouvy s Francií, ve kterých se Itálie zavázala, že nevstoupí do války.

2.4 Vstup Turecka do války

Osmanská říše byla v době před první světovou válkou ve stádiu rozpadající se velmoci, která stěží držela svá území. Revoluce mladoturků v roce 1908 se snažila přiblížit stát k moderní Evropě a hlásala ideu panturkismu.³⁴ Šlo jim o sjednocení všech Turků pod nadvládou osmanského sultána a vytvoření silného tureckého státu, který by dokázal zabránit expanzivním snahám ostatních velmocí. Tato idea dostala ránu první balkánskou válkou, která připravila Osmany o prakticky celé evropské území, vyjma Istanbulu a jeho okolí. Druhá balkánská válka pak představuje pouze určitou satisfakci znovudobytím Adrianopole, která však nic nezměnila na obrovských územních ztrátách.

Turecko potřebovalo silného spojence, který by mu poskytl plnou materiální, vojenskou a technickou pomoc spolu se zárukou, že v případě dalšího válečného konfliktu se za něj postaví plnou vahou své vojenské moci. Takovým partnerem se mělo stát vilémovské Německo. Již v dubnu 1913 proběhly první sondáže o možnosti vyslání německé vojenské mise do Osmanské říše. Oficiálně se pak osmanská vláda rozhodla požádat o vyslání mise k 22. květnu 1913.³⁵ Od té doby mohl Berlín teoreticky uvažovat o využití osmanské armády v případné válce s Ruskem. Konečná verze smlouvy mezi Osmanskou říší a Německem o vyslání vojenské mise byla podepsána 27. října 1913.³⁶ Dohoda byla uzavřena na pět let s možností prodloužení. Velitelem vojenské mise se stal Liman von Sanders, který měl za úkol modernizovat tureckou armádu po německém vzoru. Přáním německého císaře Viléma II. bylo, aby Liman von Sanders a jeho podřízení důstojníci nenápadně a vytrvale pracovali na „*germanizaci turecké*

³² COLINS, s. 12–13.

³³ VHU PRAHA. *VHU PRAHA* [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 19.07.2019]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/1915-vstup-italie-do-valky-zacatky-boju-s-rakusany/>

³⁴ GOMBÁR, E., *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999, s. 371.

³⁵ HEŘTOVÁ, s. 17–20.

³⁶ Tamtéž, s. 21.

armády“. ³⁷ Byl vybaven rozsáhlými pravomocemi, které ho prakticky ihned přivedly do konfliktů s jeho tureckými kolegy. V Osmanské říši, kde v té době panoval názor o německé vojenské nadřazenosti, brzy ovládli němečtí důstojníci klíčové posty v armádě. V době atentátu v Sarajevu se mladoturecká politická reprezentace snažila vyjmout říši z nepříjemné mezinárodní izolace. Žádná z velmocí však neohodlala uzavřít s Konstantinopolí dohodu jako rovný s rovným, přesně takovou dohodu potřebovala mladoturecká reprezentace, kvůli silícímu nacionalismu v Osmanské říši.

Německo začalo jednat až v průběhu červencové krize, ³⁸ kdy hlavní motivací německých stratégů a generality, bylo využít tureckou armádu k napadení Ruska, které by bylo nuceno bojovat na další frontě. Z tureckého pohledu se pak jednalo právě o strach z Ruska, které by si jistě stejně jako ve všech válkách předchozích, rádo ukouslo kus osmanského území. Dne 2. srpna 1914 byla podepsána spojenecká smlouva s Německem. ³⁹ Obě strany se zavázaly, že v rakousko-srbském konfliktu zůstanou neutrální. Osmanská říše se měla připojit k Centrálním mocnostem v případě, že se do konfliktu zapojí Rusko a donutí tak ke vstupu do války Německo.

Německo se zavázalo, že bude chránit turecké teritorium. Konečné rozhodnutí o vstupu Turecka do války na straně Ústředních mocností učinila Británie, která se rozhodla pro konfiskaci lodí připravených pro turecké námořnictvo. Toto rozhodnutí schválil Winston Churchill, který tak nevědomky přivedl Turecko s konečnou platností do války. ⁴⁰ Německá vláda v reakci na to poslala do Istanbulu křižníky *Goeben* a *Breslau*, které byly odprodány Osmanské říši za symbolickou částku. Obě lodě, které Alfred von Tirpitz ⁴¹ právě poslal do Istanbulu, přiblížily Turecko k válce mnohem více. Pro Německo se pak jednalo o symbolickou cenu. Císař Vilém II., odjakživa milující své loďstvo, křižníky nikdy neviděl a primárně byly nasazeny k operacím ve Středozemním moři. Po zmateném pronásledování dorazily do Konstantinopole a byly zařazeny do tureckého námořnictva. ⁴²

Veřejné mínění v Turecku bylo po této události nakloněno mnohem více Německu a přechod Turecka do tábora Centrálních mocností byl tak završen. Když dne 27. září britské

³⁷ FISHER, F., *War of Illusions*, s. 333–335.

³⁸ Sled vojensko-diplomatických událostí v červenci 1915.

³⁹ GOMBÁR, s. 372.

⁴⁰ FROMKIN, David, *A Peace to End all Peace: the Fall of the Ottoman Empire and the creation of the Modern Middle East*, London 1989, s. 54–61.

⁴¹ Německý velkoadmirál a ministr námořnictva.

⁴² *Goeben* byl poté přejmenován na *Yavuz Sultan Selim* a *Breslau* na *Midilli*, NOPPEN, Ryan K., *Ottoman Navy Warships 1914–18*, Oxford 2015, s. 18.

válečné loďstvo hlídkující u vjezdu do Dardanel zastavilo a vrátilo zpět turecký torpédový člun, reagovali Turci uzavřením Úžin a nakladením min v průlivu.⁴³ Němečtí představitelé a vojenští odborníci při osmanské vládě přesvědčovali hlavního představitele vládnoucího triumvirátu pašů Envera, aby konečně provedl rozhodnou akci proti ruské námořní eskadře v Černém moři. Němci ho varují před možným ruským vojenským vítězstvím a nastalou situací Osmanské říše po něm. Již 22. října vydal Enver Paša Souchonovi písemný rozkaz, ve kterém stálo: „*Turecké loďstvo musí získat na Černém moři nadvládu nad mořem. Vyhledejte ruské loďstvo a zaútočte na ně bez vyhlášení války tam, kde je naleznete.*“⁴⁴ Plán útoku na ruské černomořské základny nakonec posvětil také Džemal Paša, druhý z triumvirátu pašů.⁴⁵ V časných ranních hodinách 29. října zaútočilo turecké loďstvo na ruské přístavy. Velká Británie reagovala na útok na svého ruského spojence odesláním ultimáta turecké vládě, v němž požadovala vypovězení německé vojenské i námořní mise a stažení veškerého personálu z křižníků *Goeben* a *Breslau*. Turecko odmítlo ultimátum, a proto mu 4. listopadu vyhlásila Velká Británie válku.⁴⁶ Osmanský sultán a chalífa v jedné osobě v reakci na to vyhlásil nepřátelům džihád 11. listopadu 1914.⁴⁷

⁴³BOHUCKÝ, Luděk, *Galipolli 1915*. In: Historický obzor 10, 1999, 11/12, s. 256.

⁴⁴HEŘTOVÁ, s. 64.

⁴⁵ Kromě Envera jako ministra války a Džemala jako ministra námořnictví, byl členem triumvirátu ještě Talat Paša jako ministr vnitra a velký vezír.

⁴⁶ WESTWELL, I., *První světová válka den po dni*, Praha 2013, s. 44–47.

⁴⁷ PALMER, Alan, *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996, s. 236.

3 Plány na operaci v Gallipoli

3.1 Osobnost Winstona Churchilla

Operace v Gallipoli je neodmyslitelně spjata s osobností Winstona Leonarda Spencer-Churchilla. Tento velký politik byl hlavním architektem budoucích bojů v dardanelské úžině, které plánoval z pozice prvního lorda admirality. Winston se narodil v roce 1874 na zámku Blenheim. Jako nositel slavného příjmení od něj bylo očekáváno, že bude následovat své příbuzné v politické kariéře. Jeho počáteční vojenská kariéra se nevyhýbala válečným událostem, naopak je velmi vyhledávala. Konflikty na Kubě, v Indii, nebo v Súdánu dokazují, že Winston byl kromě nadaného politika, rovněž statečným vojákem také vybaveným i velkým literárním talentem. První úspěšné politické kroky se datují do roku 1900, tedy k přelomu století, kdy byl mladý Winston zvolen jako poslanec za konzervativní stranu do Dolní sněmovny.⁴⁸ S nadsázkou se dá říct, že byl nejznámějším mladým mužem své generace, který byl zvolen v pouhých dvaceti šesti letech. Jeho vojenské a politické úspěchy do té doby přinášely příslib oslnivé kariéry.

Jako ctižádostivý a mladý politik se vzhledl v myšlence impéria. Británie tehdy vládla větší části světa a Winston byl nadšený ze všeho, co představovalo právě Britské impérium. Tento postoj si udržel víceméně pro celý jeho život. Toužil po zvětšení moci Británie, která podle něj představovala ten správný a civilizovaný svět. Ovšem rozhodně to nebyl válečný štváč, naopak se válečných konfliktů bál a varoval před nimi: „*Demokracie je mstivější než kabinet. Války národů budou strašnější než války králů.*“⁴⁹

Jeho kritici mu často vyčítají změny stran a přebíhání mezi nimi. Nejednalo se o poslušného člena jedné strany, ale jeho motivace věrnosti obsahovala národní zájem a zájem svůj vlastní, proto změnil několikrát stranu. Nejlépe to vystihuje jeho citovaný výrok: „*Přeběhnout umí každý. Přeběhnout zas zpátky, to chce opravdové umění.*“⁵⁰

Dalším pokrokem mu byla funkce ministra obchodu a možnost zasedat v kabinetu. Na člověka starého teprve 34 let, se jednalo o oslnivý úspěch. Tento úspěch byl podpořen dalším v jeho osobním životě, kdy si v září roku 1908, bere za ženu Clementine Hozierovou. Toto manželství se ukázalo jako jeden z nejpevnějších svazků Churchillova života, zároveň tím začalo období snahy pomoci chudým, ve kterém se povedlo protlačit sněmovnou množstvím zákonů, zlepšujícím život nejnižší vrstvě obyvatel. Churchill a David Lloyd George

⁴⁸ JOHNSON, P., *Churchill*, Brno 2010, s. 23.

⁴⁹ Tamtéž, s. 29.

⁵⁰ Tamtéž, s. 31.

představovali v Liberální straně v tomto období skupinu zasazující se o sociální reformy. Ostatní vládní politici se v této době zajímali o sociální reformy mnohem méně. Neměli však stejný postoj k sociálním reformám, což bylo dáno hlavně poměry, z kterých pocházeli což nejlépe vystihují přezdívky Kleón a Alkibiadés.⁵¹

Následuje jmenování do postu ministra vnitra. Tato funkce Churchilla těšila ze všech nejmíň. Povinnost podepisovat a schvalovat rozsudky smrti, pro něj byla skličující a nepříjemná. Tento post mu však nevydrží dlouho a po pouhém roce je přesunut premiérem Herbertem Henry Asquithem, do čela ministerstva námořnictví, jako První lord admirality. Sám Churchill se pak vyjádřil v tom smyslu, že se stal: „*nájemcem největší chalupy s naturálním bytem ve Whitehallu*“.⁵²

Jeho zaujetí pro námořnictvo ho provázelo po zbytek života. Británie měla velkou námořní převahu a Churchill byl ochoten tuto převahu dále prohlubovat. Začal budovat nové lodě s naftovým pohonem, stejně jako vytvořil námořní letectvo. Mluvil o vytvoření nových letadlových lodí a snažil se je postavit ještě před válkou. Také vytvářel novou třídu bitevních lodí, třídu *Queen Elisabeth*, jejíž lodě byly přítomny už u Dardanel. Starší důstojníci a admirálové jeho rozhodnutí kritizovali, čemuž se nelze divit. Nelíbilo se jim poslouchat rozkazy od bývalého nižšího jezdeckého důstojníka. Tyto vzájemné spory posléze vedly k mnoha neshodám. Jeho jmenování do funkce rovněž zapříčinilo odcizení mezi ním a Lloydem Georgem, protože Churchill se nedále už nezajímal o sociální otázky, nýbrž o otázky zahraničněpolitické a vojenské. Zároveň však z této pozice začal v plné míře nahlížet na světovou geopolitickou situaci a bál se blížící války. Po jedné jeho návštěvě německých manévřů prohlásil: „*Mohu jen děkovat Bohu, že je mezi Anglií a Německem moře*“.⁵³

Vypuknutí války ukončilo jednu evropskou kapitolu, za kterou už se Evropa po válce nemohla vrátit. Churchill do poslední chvíle doufal, že se jí dá vyhnout, ale když přišla, vzal si ji za svou a snažil se pro úspěšné vedení války dělat maximum vycházející z jeho úřadu. Změna Churchillovy osobnosti se nejvíce projevila za války, kdy z člověka, který se války bál, je fascinován válečnými operacemi, jejich plánováním a vedením. Znalost mezinárodní situace a strach z německé agrese, zapříčinily jeho připravenost a připravenost námořní flotily na válečné operace. Tyto zásluhy mu později připomenul i v prvních dnech války nastupující ministr války

⁵¹ Kleón je athénský jirchář a typický lidový vůdce, zatímco Alkibiadés byl rodilý aristokrat, který mnohokrát zradil Athény. TRUCHANOVSKIJ, G., V., *Winston Churchill*, Praha 1986, s. 90.

⁵² JOHNSON, s. 46.

⁵³ Tamtéž, s. 51.

polní maršál Horatio Kitchener: „*Vždy budete moci být hrdý na to, že naše loďstvo bylo plně připraveno na válku*“.⁵⁴

3.2 Neřešitelná situace na západních bojištích

Německý plán pro válku předpokládal rychlou porážku Francie a následné přesunutí vojsk do oblasti východního Pruska, které mělo do té doby bránit 15% celé německé armády. Plán, který vypracoval náčelník generálního štábu Alfred von Schlieffen, předpokládal konflikt s Francií a Ruskem. Po jeho odchodu do výslužby, převzal generální štáb Helmut von Moltke ml., který udělal v plánu určité změny, kdy se rozhodl brát zřetel na neutralitu Nizozemska, protože věřil, že když zůstane nizozemská neutralita zajištěna, nepůjde Británie do války.⁵⁵

Francouzský plán pro válku, vypracovaný náčelníkem generálního štábu Josephem Joffre předpokládal, že všechny francouzské armády se rozmístí podél klíčové hranice s Německem na čáře od Švýcarska až po Belgii a co nejrychleji provedou silný útok směrem na Alsasko-Lotrinsko. Joffre si uvědomoval možnost porušení neutrality sousední Belgie, ale nevěřil, že by se německá vojska mohla dostat až za řeku Mázou. Druhou slabinou plánu bylo, že spoléhal na doktrínu nepřetržitého útoku, který dokáže prolomit jakoukoliv obranu.⁵⁶ Německé jednotky hojně vyzbrojené kulometry, ukázaly francouzským vojákům, že bezhlavý útok může přinést kolosální ztráty.

Po rychlém útoku a postupu vojsk na území Francie přišla bitva na řece Marně, kde se podařilo zastavit postup německých vojsk a nastal proslulý „závod k moři“.⁵⁷ Nepodařená ofenzíva a následné zjištění, že Německo bude muset vést válku na dvou frontách, stála místo náčelníka generálního štábu Helmuta von Moltke, kterého vystřídal generál Erich von Falkenhayn.⁵⁸ Tento postup vytvořil soustavu zákopů, ostnatých drátů, kulometů a přehradné dělostřelecké palby, která znemožňovala jakýkoliv větší průlom. Navíc britské zapojení do války bylo něco s čím německý generální štáb nepočítal a západní fronta se tedy stala konfliktem mezi německou armádou a armádami Británie a Francie. Tím se válka na západní frontě dostala do mrtvého bodu.

⁵⁴ TRUCHANOVSKIJ, s. 119.

⁵⁵ WASTWELL, s. 15.

⁵⁶ Tamtéž, s. 16.

⁵⁷ Série střetnutí, ve snaze dosáhnout Lamanšského průlivu dřív než nepřítel. Cílem bylo obejít protivníka a získat výhodnější pozici.

⁵⁸ WASTWELL, s. 37–38.

Válka na východní frontě začala urychlenou ruskou mobilizací, která překvapila německý generální štáb. Rusové, kteří vyhráli bitvu u Gumbinnen, postupovali na území Východního Pruska. Ruská armáda však nebyla v celkově dobrém stavu a trpěla velkým nedostatkem, jak v munici, tak v ošacení a vyzbrojení. Tento postup dostatečně vyděsil německé vrchní velení, které ve snaze zabránit průlomu ruských vojsk, povolalo několik divizí ze západní fronty. S takto posíleným vojskem proběhly velké bitvy u Tannenbergu a Mazurských jezer, které přinesli ruské armádě ztráty kolem 100 tisíc mužů.⁵⁹ Tyto bitvy vybojovaly generálové Hindenburg a Ludendorff. Rakousko-uherská armáda si celkově vedla mnohem hůř než armáda Německá. Tento nesourodý vojenský kolos zkrátka nebyl schopen přejít do rozhodné ofenzívy, natož prolomit, alespoň z počátku války, frontovou linii ruských vojsk. Naopak ruská vojska postupovala na území Rakouska-Uherska, kdy dokonce některé separatistické skupiny jásaly, nad vítězstvími ruských vojsk. Kooperace s německou armádou a její větší nátlak severněji, pak způsobily rozsáhlou stabilizaci fronty a na určitou dobu podobnou zákopovou válku, jaká se již vedla na západě. Německý plán na bleskovou válku tedy selhal a následující roky ukázaly, že do konce války je ještě daleko.

3.3 Úvahy o otevření další fronty

Snaha připojit další státy k úsilí Centrálních mocností, nebo Dohody, by se dala rozdělit na severní a jižní. Na severní straně se nacházelo Nizozemsko, jehož nutnost dohnala mobilizovat a úzkostlivě strážít své hranice. Se strategickým využitím Nizozemského území počítaly obě strany, pro Británii znamenaly ostrovy na severu Nizozemska neocenitelné strategické výhody britskému loďstvu, totéž pro německé císařské loďstvo.⁶⁰ Dánsko strážilo cestu do Baltského moře, ale bylo prakticky bez možnosti obrany proti německému útoku, Norsko a Švédsko se pak báli stejně Ruska, jako Německa.⁶¹

Jižní státy, kromě dosud nezapojené Itálie, nabízely naprosto odlišný pohled na strategickou situaci. Srbsko už bojovalo na život a na smrt s rakousko-uherskou armádou, Řecko bylo dosud neutrální a jeho zapojení do války na té, či oné straně bylo rozporuplné, díky odlišným názorům krále a premiéra. Bulharské zklamání z druhé balkánské války, vhánělo tento stát přímo do náruče Centrálních mocností, které by mu byly schopny garantovat dosud sporné území v Makedonii. Rumunsko, které mělo územní spory s Rakousko-Uherskem, také

⁵⁹ CHURCHILL, Winston, *Světová krise 1911-1918*, Praha 1932, s. 15.

⁶⁰ Tamtéž, s. 20–21.

⁶¹ HRBEK, Jaroslav, *Velká válka na moři*, 2001, s. 36.

zůstávalo neutrální. Dohromady měly tyto státy polní armády, které čítaly na milión a sto tisíc mužů ve zbrani.⁶² Jejich výhodou byla možnost spojit svá vojska a strategické plány dohromady, tuto výhodu severní státy neměly. Navíc přirozené nepřátelství k Turecku, popř. Rakousku-Uhersku. V úvahách britských stratégů a Winstona Churchilla bylo, že jakákoliv rozhodná akce v tomto regionu, podniknutá Velkou Británií musí vtáhnout státy Balkánu do války na straně Dohodových mocností a rozhodně ponouknout Itálii, ke vstupu do války.

Oba tyto plány měly za cíl podlomit patovou situaci ve prospěch Británie a dohodových mocností, oba počítaly s podporou námořními svazy Británie, která jako největší světová velmoc mohla poskytnout nejvíce prostředků, jakožto i nejvíce lodí a mužů. V konečném důsledku měly pomoci spojení s carským Ruskem, pro zajištění jeho hospodářské stability a vyčerpáním zdrojů obou germánských říší, což by jistě vedlo k jejich úplné porážce.

Volba padla na operaci v prostoru Dardanelské úžiny, a to hned z několika důvodů. Důležitost tohoto území byla známa již od starověku. Přirozená spojnice mezi Evropou s Asií, nabízela perspektivu ovládat obchodní zájmy okolních států a přímo působit na dění v Egejském a Černém moři. Dlouho byla držena římským a posléze byzantským císařstvím, než došlo právě tudy k přechodu Turků do Evropy a jejich následné expanzi.⁶³ Jeho majitel by přímo ohrožoval Konstantinopol, která by byla prakticky neudržitelná pro turecká vojska. Získal by rozhodující převahu jak v Egejském, tak v Marmarském moři a tato výhoda by mohla vést k přímé námořní cestě k Rusku, které by nebylo závislé na nestabilní severní cestě z Murmansku. Problém s Ruskem byl však skutečně akutní, tento přívěsek na krku dohodových mocností, se potácel od porážky k porážce, neschopen dlouhodobé války, bez dodávek munice a zbraní. Jediná cesta mu pomoci byla přes Dardanely a nejrazantněji tento plán prosazuje právě Winston Churchill.

V britském válečném kabinetu rezonovalo několik myšlenkových proudů. Jen v prvním roce války vyslala britská armáda na francouzskou frontu kolem milionu a 200 tisíc vojáků.⁶⁴ Vrchní velitel francouzské armády, generál Joseph Joffre byl přesvědčen, že je to málo a žádal, aby Británie bojovala pouze po boku Francie. Druhá strana byla přesvědčena, že země krvácí a sama by se měla rozhodnout kde a jak. K této straně patřil budoucí premiér Lloyd George, i samotný Churchill. Konec roku 1914 zastihl britské vrchní velení na pochybách, následně

⁶²CHURCHILL, s. 29.

⁶³ROUX, Jean P., *Střet náboženství: Dlouhá válka mezi islámem a křesťanstvím (7. až 21. století)*, Paříž 2007, s. 163.

⁶⁴CHURCHILL, s. 49–55.

přichází útok turecké armády proti ruské kavkazské armádě, který vyvolal zmatek a naléhavou žádost o pomoc od vrchního velitele ruských armád, knížete Nikolaje Nikolajeviče.⁶⁵ Rusové potřebovali demonstraci spojenecké síly na tureckém území. Ministr války lord Kitchener,⁶⁶ se nechal přemluvit prvním lordem admirality Churchillem a souhlasil s námořní operací. Operaci podpořil i premiér Asquith a ministr zahraničí Edward Grey.⁶⁷ Dardanelská operace se konečně dostala do povědomí a je odsouhlasen čistě námořní útok na úžinu v Dardanelách. Konkrétní operační plán vypracoval viceadmirál Sackville Carden, který v té době velel středomořské eskadře.

Churchill nyní dostal volnou ruku k provedení operace a okamžitě telegrafoval viceadmirálu Cardenovi,⁶⁸ aby vypracoval plán dardanelské operace a počítal jen s použitím lodí. Ministr války Kitchener stejně nemá v tuto chvíli žádného vojáka pro tuto operaci, tudíž je rozhodnuto o násilném projetí úžin Bospor a Dardanely, vyřazení zastaralých pevností protivníka a otevření přímé cesty do Konstantinopole.

Vojenská epizoda z roku 1914, kdy britský výsadek severně od Ískenderun zjistil, že Turci nijak nebrání sabotáži Bagdádské dráhy, britskou admirality utvrdil, že Turecko bude lehkým soupeřem. Britský válečný kabinet se 15. ledna 1915⁶⁹ rozhodl pro uskutečnění námořní operace, vedoucí k obsazení Konstantinopole a vyřazení Osmanské říše z války. Plán navržený viceadmirálem Cardenem byl schválen. Počítal s tím, že vyřazení pevností na obou stranách průlivu a jeho odminování, dovolí flotile plout směrem na Konstantinopol, což zajistí obsazení Gallipolského poloostrova a konečné dobytí Istanbulu a kapitulaci Osmanské říše, popřípadě její úplné zhroucení. Churchill sám byl v situaci, kdy sháněl prostředky, lodě a personál pro operaci v Gallipoli, kterou považoval za nejlepší možnou volbu v současné válečné situaci a počítal s tím, že ho jednoznačně podpoří Fisher, který však měl pochybnosti. Byl přesvědčen, že britská nadvláda na mořích by neměla být riskována ve prospěch riskantní operace. Fisher byl v této době největší oponent celé operace a hlasitě to dával najevo Churchillovi při schůzce válečné rady z 28. ledna.⁷⁰ Sám si pak poznamenal do deníku: „*Pan Churchill a já jsme pracovali na Admiraltě v naprosté shodě, dokud nedošlo k otázce Dardanel*“.⁷¹

⁶⁵ LIDDEL HART, B., *Historie první světové války*, s. 173.

⁶⁶ ARTHUR, G., *Life of Lord Kitchener*. Vol. 3, New York 2007, s. 3.

⁶⁷ Tamtéž, s. 95.

⁶⁸ HRBEK, Jaroslav, *Velká válka na moři*, 2. díl. Rok 1915, Praha 2001, s. 34.

⁶⁹ TRUCHANOVSKIJ, s. 126–18.

⁷⁰ HEŘTOVÁ, s. 100–107.

⁷¹ FISHER, J., *Memories*, London 1919, s. 71.

Rozhodujícím impulsem pro provedení operace byl druhý dopis velkoknížete Nikolaje, kde naléhá na urychlené provedení jakéhokoliv plánu, který by odlehčil Rusku a Churchillova houževnatost, kdy si beze zbytku prosadil svou. Plán byl schválen jako čistě námořní, ale ať si britská admirálita nemyslí, že k námořnímu plánu není zapotřebí pěchoty, která by obsadila zničené pevnosti a Konstantinopol. V tomto okamžiku vypuká ostrý spor s Kitchenerem, který stále nemá pro Gallipoli ani jediného vojáka a naprosto prioritní je pro něj západní fronta. Churchill věděl o volných divizích, ale problémem bude dostat je přímo na bojiště, jakožto i získání pevné základny pro operaci. Řešením se stává řecký ostrov Lemnos, který je nabídnut premiérem Venizelem, za podporu Řecka v balkánských otázkách. Tím Británie získala pevný bod nedaleko od Dardanel, a Churchill konečně pevnější půdu pod nohama. Dne 16. února 1915, padá definitivní rozhodnutí a první divize se během deseti dnů začne přesouvat na Lemnos.⁷² Vojáci cvičení v Egyptě, tedy hlavně Australské a Novozélandské sbory se rovněž připravují k odjezdu, ale Kitchener je ujištěn, že pěchota bude použita jen v nejnútnejším případě. Rozhodnutí pro první námořní útok padá na 19. února a viceadmirál Carden byl nadšen, konečně se něco děje.⁷³

⁷² WESTWELL, s. 54.

⁷³ HEŘTOVÁ, s. 110–129.

4 První bitva o Dardanely

Devatenáctého února 1915 ve vodách kolem ostrova Lemnos stálo impozantní námořní uskupení. Královnou tohoto uskupení byla bezesporu superdreadnought *Queen Elisabeth*, v jejíž těžká děla ráže 381 mm vkládal Churchill velké naděje.⁷⁴ Ostatní lodě už sice nebyly nejnovější, ale jejich bojová hodnota byla stále veliká. Bitevní křižník *Inflexibile*, bitevní loď *Canopus*, pak starší bitevní lodě *Irresistible*, *Lord Nelson*, *Agamemnon*, *Albion*, *Cornwallis*, *Majestic*, *Ocean*, *Prince George*, *Swiftsure*, *Triumph* a *Vengeance* a letadlovou loď *Ark Royal*. Francouzský příspěvek k operaci pak činily lodě *Vérité*, *Bouvet*, *Charlemagne*, *Gaulois* a *Suffren* a velitelem se stal admirál Émile Guépratte. Rozhodně nešlo o celou námořní sílu, bylo zde navíc 5 britských křižníků a 22 britských a francouzských minolovek.⁷⁵

Velitelem celé námořní akce se stal viceadmirál Sackville Carden, jeho zástupcem kontradmirál John de Robeck a šéfem štábu komodor Roger Keyes. Spojenecká flotila disponovala vsutku působivým počtem děl. Měla osm děl ráže 381 mm, 52 děl ráže 305 mm, 28 děl ráží od 234 do 254 mm a 124 děl ráží 152 až 190 mm.⁷⁶ Toto impozantní uskupení se chystalo proplout průlivem a vyřadit veškeré pozemní pevnosti, které se jim palebnou silou nemohly rovnat.

Posádka tureckých pevností trpěla akutním nedostatkem prakticky veškerého vojenského materiálu, od dělostřeleckých nábojů až po vojenské uniformy. Linie pevností tvořily 3 pásma obrany, skládající se ze starých a nedostatečně vyzbrojených obranných fortifikací. První linie chránila bezprostřední vstup do úžiny a tvořily jí pevnosti *Seddulbahir*, *Ertogrul* a baterie *Tekkeburnu* na evropském břehu a na tom asijském pevnosti *Kumkale* a *Orkaniye*. Druhé obranné pásmo bylo tvořeno pevnostmi *Mesudiye* a *Dardanoss*, doplněných o četné baterie polního dělostřelectva. Třetí a poslední linie obrany se nacházela v nejužším místě průlivu, kde stály pevnosti *Rumeli-Mecidiye*, *Haminidiye 2*, *Namaziye* na evropském břehu Dardanel a pevnosti *Cemenlik* a *Haminidiye 1* v Asii.⁷⁷ Palebná síla celého obranného postavení se odhaduje na 134 děl středního a většího kalibru.⁷⁸ Opevnění baterií bylo nejčastěji zemní, nebo kamenné, pouze na některých místech betonové, ale jeho kvalita byla spíše pochybná. V některých pevnostech byly stále staré osmanské kanóny, které se vyznačují značnou nespolehlivostí a jejich posádka do nich nechtěla dávat nové německé náboje, protože

⁷⁴ HYNEK, V., KLUČINA, P., ŠKŇOUŘIL, E., *Válečné lodě*, Praha 1988, s. 254.

⁷⁵ HEŘTOVÁ, s. 110–112.

⁷⁶ HYNEK – KLUČINA – ŠKŇOUŘIL, s. 254.

⁷⁷ Tamtéž, s. 256.

⁷⁸ Tamtéž, s. 256–257.

jich nevlastnila dostatek. Navíc měly tyto náboje tendenci vybuchovat už v kanónech. Nové německé kanóny sice byli dodány do části pevností, ale jejich obsluha neměla dostatečný počet granátů. Všeobecný nedostatek byl znát na každém kroku. Z turecké strany bylo důležité zaminování vod v Dardanelách, provedené už z počátku války, kvalita min však byla slabá. Některé z nich volně pluly po moři a strhával je proud, to bylo pro spojenecké loďstvo nanejvýš nebezpečné, ovšem ne tak efektivní, jak se později ukázal být ucelený pás min. Velitelem obrany osmanských pevností se stal německý námořní důstojník, admirál Guido von Usedom, který přes veškeré nedostatky osmanské obrany tušil, že Dardanely tvoří geograficky velmi silnou pozici pro úspěšnou obranu.⁷⁹

Námořní útok, probíhající vůči pevnostem začal kolem desáté hodiny ranní. Jeho průběh byl v zásadě každý den velmi podobný. Lodě zaujmulý předem dané pozice a začaly pálit vůči pevnostem. V momentě přiblížení nějaké lodi na dostřel, došlo k přímé odpovědi z pevnostních děl, které danou loď dostaly znovu do vhodné vzdálenosti. Výsledky bombardování nebyly z palub vidět a počáteční průzkumné lety sice měly obrázky pevností, nicméně z tehdejší kvality fotek, nebyla šance rozpoznat v jaké stavu se pevnosti nacházejí. Námořnímu útoku přihlížel z paluby své vlajkové lodi *Inflexible* viceadmirál Carden, který byl zaskočen, když viděl, že turecké pevnosti téměř nereagují na palbu, což na něj činilo dojem o blížící se léčce.⁸⁰ Kapitáni na lodích byli rozpačití a nevěděli co podniknout dál. Reakce přišla od kontradmirála de Robecka, který vyznával aktivní vedení vojenských operací, tudíž se svou vlajkovou lodí *Vengeance*, vyrazil vstříc vjezdu do průlivu. Kapitáni dalších lodí s napětím sledovali, co se bude dít. Turecké pevnosti zahájily palbu a *Vegeance* byla zahánána zpátky od průlivu. Výsledky prvního dne byly rozpačité a nikdo nevěděl co přijde v další dny.

Cardenova reakce byla spíše pesimistická a dále trval na pokračování útoku, který se musel odložit o čtyři další dny, a to z důvodu bouře. Dne 25. února 1915 pokračoval námořní útok, kdy Carden vydával rozkaz o palbě z bližších pozic vzhledem k námořním pevnostem a zdá se, že je úspěšný, pevnosti se daří umlčet a jejich posádky se nezdají dál aktivní v konfliktu.⁸¹ Staré hliněné pevnosti, naprosto nevyhovující pro potřeby moderního vedení války, byly umlčeny. Umlčení pevností je důležitým impulsem, pro spojenecké velitele, kteří doufali v brzké proplutí úžinami a dosáhnutí Konstantinopole. Další den však pro ně přichystal zklamání, když Turci začínají pálit po lodích, snažících se dostat hlouběji do úžiny. Granáty

⁷⁹ HYNEK – KLUČINA – ŠKŇOUŘIL, s. 256.

⁸⁰ HEŘTOVÁ, s. 111.

⁸¹ CHURCHILL, s. 123.

z pobřežních baterií, dokonce byli vidět i vojáci, kteří střílí po lodích z pušek. Za takové situace se proplutí stalo příliš riskantním, protože nemohly plout minolovky, které by vyčistily moře od osmanských min.

Churchill byl v té době nucen bojovat o pozemní podporu své operace. Argumentoval tím, že musí přeci vojsko obsadit poloostrov a že vhodná chvíle k tomu jsou okamžiky námořního útoku. Stále zde výslovně nezmiňuje pozemní akce, pouze potřeboval shromáždit vojenské jednotky v blízkosti úžiny, které by v případě potřeby byly po ruce. Spory měl především s Kitchenerem, který změnil své rozhodnutí o vyslání 29. divize na východ. Jeho argumentace se opírala o momentální ruskou slabost na Východní frontě a strach z toho, že Němci rychle přesunou velké množství vojáků na frontu Západní. Tyto vzájemné konflikty ve válečné radě, stojí mnoho drahocenného času, který mohla armáda využít lépe. Nakonec bylo rozhodnuto o odjezdu 29. divize na ostrov Lemnos, který tvořil základnu pro shromažďující se armádní skupiny. Toto rozhodnutí bylo učiněno na základě všeobecného optimismu, panujícího po pádu vnějších pevností dardanelského opevnění, avšak admirálita ztratila těmito konflikty skoro celý měsíc, kdy původní datum odjezdu 29. divize byl 22. února. Transporty odpluly teprve 16. března.⁸²

4.1 Předčasné dělení kořisti

Nicméně první úspěšný útok na vnější pevnosti, vyvolal v Evropě vlnu optimismu, s příslibem budoucího obsazení osmanského hlavního města. Tehdejší náčelník německé vojenské mise v Turecku, generál Liman von Sanders, píše: „*Turecký hlavní stan očekával koncem února, že nepřátelské loďstvo úspěšně prorazí úžinami. Sultán, dvůr, ministerstvo financí a jiné úřady se chystali uchýliti se do vnitrozemí Malé Asie*“.⁸³ Také Rusko bylo naplněno optimismem, jeho požadavek na území Konstantinopole a úžin se zdál být na dosah ruky, navíc i britská vláda byla pro ruský požadavek na obsazení hlavního města Osmanské říše stejně jako obsazení úžin. Británie jásala nad úspěšným útokem a ministr války Kitchener tvrdil, že pouhá přítomnost Královského námořnictva v Dardanelách stačí, aby Turky zahнала na útěk, a že britské vylodění ani nebude nutné.⁸⁴ Postoj Bulharska a Rumunska se také změnil, obě země se zdály být připraveny připojit se ke spojencům a mít alespoň něco z předpokládaného rozparcelování Osmanské říše. Turecko bylo dokonce nuceno přesunout nějaká vojska na linii k Adrianopoli, poblíž bulharského území.⁸⁵ Největší odezvu způsobil tento úspěch v Řecku, odvěkém

⁸² CHURCHILL, s. 147–149.

⁸³ SANDERS, L., *Fünf Jahre Türkei*, s. 72.

⁸⁴ ANDERSEN, J. H. J., s. 206.

⁸⁵ CHURCHILL, s. 131.

nepříteli Turecka. Vláda, král Konstantin a premiér Eleftherios Venizelos viděli šanci na rozšíření řeckého vlivu v Egejském moři a třeba i znovudobytí Konstantinopole a některých řeckých asijských území. Nabídli tedy vojenskou součinnost a okamžité vyslání čtyř až pěti divizí.⁸⁶ Tento tah se ukázal být klínem mezi spojenci a v konečném důsledku možná tím největším překážením celé operace, protože Rusko si rozhodně nepřálo, aby řecká armáda vstoupila do Konstantinopole a uskutečnila svůj dávný sen v podobě „*Megali idea*“.⁸⁷ Všechno změnilo oficiální stanovisko ruské vlády, ve kterém bylo, že: „*Ruská vláda nepřistoupí za nic na světě na účast Řecka v dardanelské výpravě*“.⁸⁸ Britská vláda dala přednost Rusům, kteří jako spolehliví váleční spojenci nesměli být na pochybách, že Británie podporuje právě je. V Řecku samotném tento vývoj vedl k obrácení krále Konstantina na stranu neutrality a odvolání premiéra Venizela, který svou prodohodovou orientací byl největším spojencem Dohody v Řecku. Vynesení ruských požadavků na veřejnost navíc zamíchalo o balkánskou politikou, zvláště pak budoucím bulharským postojem.

Naproti tomu v Konstantinopoli bylo jasné, že se musí bojovat až do konce, protože bylo nemyslitelné přijít o hlavní město a perlu celé říše. Neúspěchy na všech frontách a reálná možnost obsazení hlavního města, frustrovaly vojenské a politické představitele Osmanské říše. Její nejvýznamnější představitelé v té době rozhodli o rozpoutání arménské genocidy, která navždy poznamenala vztahy mezi těmito dvěma národy. Triumvirát pařů rozhodl 24. dubna 1915 o zatčení arménské elity v Konstantinopoli a jejím postupném přesunu a likvidaci. Tak začala tragédie arménského národa a jeho postupné přesídlení a částečné vyhlazení. Arméni byli jako zrádci říše deportováni, podle platných právních norem, kdy zákon o přesídlení obyvatelstva byl schválen 27. května 1915.⁸⁹ Došlo k rozsáhlé emigraci a vzpourám Arménů, kteří masově utíkali přes k frontu k nábožensky bližším Rusům, nebo se snažili emigrovat pryč z území říše. V zásadě všude probíhala genocida stejně, mužští obyvatelé vesnic byli stříleni na místě, jako údajní zrádci a ženy a děti byly vlečeny přes Turecko a Sýrii v pochodech smrti. Vládnoucí triumvirát tedy posvětil genocidu, na kterou postupně dopltil on sám, neboť dva, ze tří jeho členů byly později zabiti arménskými komandy smrti. Počet obětí masakrů se odhaduje od půl milionu až do jednoho a půl milionu.⁹⁰ Turecko dodnes neuznává název genocida.

⁸⁶ HEŘTOVÁ, s. 119.

⁸⁷ HRADEČNÝ, P., *Dějiny Řecka: Triumf a krach Velké myšlenky*, Praha 2015, s. 320.

⁸⁸ CHURCHILL, s. 132.

⁸⁹ ŘOUTIL, M., KOŠTÁLOVÁ, P., NOVÁK, P., *Katastrofa křesťanů: likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši v letech 1914-1923*, Červený Kostelec 2017, s. 131.

⁹⁰ Tamtéž, s. 242.

4.2 Námořní operace pokračují

První březnové dny naplnily některé spojenecké velitele optimismem, pesimistickým zůstal pouze admirál Carden, který svou váhavostí zapříčinil zdržení operace a příležitost pro německé poradce, posílit stávající opevnění. Admirál von Usedom na tom byl stejně špatně jako Carden.⁹¹ Jeho vědomí o tureckých pevnostech mělo konkrétní obrysy a on věděl v jakém stavu se přesně nachází. Přísun střeliva a schopnost posádek pevností komentoval s neskryvaným pesimismem a jeho žádosti nadřízeným, zvláště o přísun nového střeliva, nebyly vyslyšeny. Turecká vojenská povinnost a disciplína, nedávala smysl německému vojákovi.

Avšak němečtí důstojníci zachovávají chladnou hlavu, snažili se zlepšit vyhlídky na úspěšnou obranu. Znepokojení budila především proděravěná minová pole, která už zažila lepší časy. První prioritou na zlepšenou obranu bylo tudíž natažení nového minového koberce. Nalezením 400 min ve skladištích a námořních docích poblíž Konstantinopole, byl tento cíl naplněn a Carden si až po tomto uvědomil, jak jedinečnou možnost propásl.⁹² Nyní se od Kepezu, po Canakkale, táhlo nové minové pole, které už nepřipomínalo roztrhaný ubrus, nýbrž plnohodnotný obranný val, který byl pro spojenecké lodi něčím nepřekonatelným.

Německá pomoc se projevila i přimontováním obrovských světlometů na chátrající pevnosti, tudíž bylo obtížné lovit miny a noční útoky začaly být o to více riskantní. Německé těžké houfnice a kanóny, byly rozmístěny podél břehů průlivu, který se dva měsíce po začátku britského útoku stal sám obávanou námořní pevností. Pro úplnost je průliv samotný široký od 1,2 kilometru po 6 kilometrů. Jedná se tedy o nedostatečný prostor k manévrování pro velké hladinové lodě, které pobřežní děla mohla s klidem zaměřovat.

Za připomenutí stojí výpravy minolovek, které vyplouvaly do akce každý večer. Pod ochranou tmy tito stateční muži hledali miny, které by zneškodnily. Jejich úkol byl o to těžší, protože minolovky byly z velké části pouze upravené rybářské čluny, které musely kromě nepřátelských min a dělostřelectva z pobřeží, čelit ještě silnému proudu, který je strhával směrem ven z průlivu. Navíc bez ochrany velkých hladinových lodí, si připadala posádka minolovek, jako nazí muži v trní. Posádky minolovek byly přirozeně snadným cílem pro nepřátelské dělostřelectvo, protože se neměly čím bránit. Noční operace byly posléze ztíženy světlomety, které turecká armáda rozmístila podél průplavu.

⁹¹ HEŘTOVÁ, s. 118.

⁹² Tamtéž, s. 120.

První březnové dny byly z hlediska námořního útoku víceméně neúspěšné. Lodě sice pronikly první obranným pásmem, ale po dodatečném zaminování úžiny a částečném zjištění počtu pozemních děl na svazích průlivu, byl admirál Carden den za dnem více bezradný. Palba pobřežních děl na lodě stojící v úžině, nutila námořníky často manévrovat, nebo plout v dlouhých kruzích, tento postup znamenal zmenšení pravděpodobnosti zásahu daného cíle.

Carden byl značně znepokojen, a tak změnil strategii bombardování na nepřímou palbu.⁹³ Výsledek tohoto ostřelování však nepřinesl očekávaný výsledek. Jeho zjištění záviselo na námořním letectvu, které se v té době teprve rodilo. Tři použité britské letouny, byly teprve na začátku vývoje, trpěly tudíž klasickými „dětskými nemocemi“. Jedno letadlo se zřítilo následkem zlomení vrtule, na druhé čekala nepřátelská palba z pušek, která ho donutila přistát a poslední udalo pouze jednu aktualizaci současného stavu pevností.⁹⁴

Pod přívalem špatných zpráv došlo k tajným jednáním mezi britskou vládou a Osmanskou říší. Nabídka pěti milionů liber šterlinků, pokud vystoupí Turci z války a další peníze za předání lodí *Goeben* a *Breslau* zůstala nevyslyšena.⁹⁵ Osmané totiž požadovali záruky, že nedojde k obsazení Konstantinopole. To Britové slíbit nemohli, protože už město přislíbili předat Rusům.

Námořní útoky pokračovaly za stejného tempa a výsledků. Jejich zjištění byl těžší úkol, protože pevnosti vypadaly jako ruiny už z dřívější doby a mobilní dělostřelecké baterie na pobřeží zkrátka nebylo tak snadné zasáhnout nebo poškodit. Pokusy o vyčištění minových polí byly taktéž neúspěšné. Churchill sám byl v těchto dnech na pochybách, zda vybral správného velitele celé operace a jestli je útok prováděn dosti rozhodně.⁹⁶ Také Carden nad sebou pochyboval, protože jeho dosavadní výsledky nepřinesly prakticky žádný výsledek. Lékařská zpráva obsahující jeho zdravotní nezpůsobilost, se stala ve skutečnosti vysvobozením pro obě strany. Posledním jeho doporučením k operaci bylo, aby po něm převzal velení kontradmirál John de Robeck. Tento charismatický důstojník se 17. března 1915 stal novým velitelem celé operace.⁹⁷

⁹³ Taková palba, kde střílející loď nevidí svůj cíl. Ten je pozorován ostatními objekty a podle jejich instrukcí je zaměřován.

⁹⁴ CHURCHILL, s. 138.

⁹⁵ ANDERSEN, s. 210–211.

⁹⁶ Tamtéž, s. 138.

⁹⁷ HEŘTOVÁ, s. 126.

4.3 Příjezd vojenských jednotek

Kompetence jmenovat velitele vojenských sborů u Gallipoli, náležela ministru války, kterým byl v té době polní maršál Kitchener. Jeho počáteční neochota se projevila i v procesu jmenování velitele vojenské operace, když jmenovaný generál Ian Hamilton, dostal na audienci u Kitchenera pouze zprávu, že jej posílá do Dardanel a že dostane vojsko.⁹⁸ S tímto skromným jmenováním dostal i částečné instrukce, jakožto i jejich interpretaci, podle které nepůjde o veliký útok, či velkou vyloďovací akce na poloostrově, pouze jsou v plánu nějaké „*dočišťovací operace*“. Tento starý generál se měl stát jakýmsi větším pojítkem, mezi Kitchenerem a Churchillem, se kterým se přátelil.⁹⁹ Hamilton byl tedy stroze odvelen na ostrov Lemnos, kde měl vytvořit hlavní stan pro příchozí vojska. Dostal pod své velení 29. divizi, která byla ještě v Británii, pak královskou námořní divizi, Australské a Novozélandské vojáky, kteří se shromažďovali v Egyptě a jednu divizi Francouzů.¹⁰⁰ Nasazení velkého počtu vojenských sborů, bylo nabourání čistě námořního konceptu bitvy od Churchilla, ale dalo se vzhledem k probíhajícím bojům čekat. Nasazení vojsk a myšlenka rozsáhlé vojenské operace ostatně nebyla nic nového. John Fisher, který z Churchillova přičinění, zastával funkci prvního námořního lorda, ještě před začátkem prosazoval vojenskou operaci, které by se mělo zúčastnit kolem 200 tisíc vojáků.¹⁰¹ I admirálita a vrchní velení bylo přesvědčeno, že nasazení vojska je nezbytné pro další postup. Problémem z počátku operace byla veliká neochota najít volné divize a poslat je do východní části Evropy.

Turecká pozice na poloostrově rovněž nebyla silná. Na začátku operace se podle sdělení viceadmirála Cardena „*potulovalo*“, asi dvacet tisíc vojáků, především v oddělených skupinách a bez možnosti podpory.¹⁰² Situace naleznuvší zde o dva měsíce později, byla už diametrálně odlišná a turecké vojsko mělo mnoho času na přípravu očekávaného vyloďení. Velitel obrany poloostrova von Sanders, sháněl v kooperaci s osmanským ministrem války Enverem vojáky, kde se dalo. Německá vojenská vyspělost a snaha udržet tureckého spojence bojeschopného, byla základním kamenem pro úspěšnou obranu a přesuny bojeschopných vojsk na Gallipoli.

4.4 Tragický 18. březen

Kontradmirál de Robeck převzal odpovědnost za provedení operace, jejíž cílem mělo být dobytí poloostrova. Lodě pod jeho velením byly připraveny v brzkých ranních hodinách 18. března 1915 zaútočit na pevnosti lemující kraje úžiny. Plán předpokládal zničit veškeré fungující

⁹⁸ CHURCHILL, s. 139.

⁹⁹ D'ESTE, Carlo, *Válečný vůdce: život Winstona Churchilla ve válce 1874-1945*, Praha, 2013, s. 261–269.

¹⁰⁰ HEŘTOVÁ, s. 126.

¹⁰¹ D'ESTE, s. 261.

¹⁰² Churchill, s. 141.

pevnosti, jakož i umlčet mobilní baterie na pobřeží, chránící především minová pole poblíž Kepezu, které pak měli minolovky vyčistit, pro snadnější budoucí manévrování lodí a jejich konečnému projetí úžinou až do Marmarského moře.¹⁰³

Nekvalitní letecký průzkum dal informace o poloze některých min, jednalo se však o velmi nepřesné informace.¹⁰⁴ Před polednem zahájily první lodi palbu na pevnosti a v tom momentu se přidala celá útočná linie. Dostřel tureckých děl byl dostatečný na dosažení útočících lodí, ale ty chránily jejich silné pancíře, které nedokázaly turecká děla prostřelit. Turecké pevnosti byly zasahovány s mnohem větší přesností. Některé lodi byly poškozeny, ale přímé ztráty ještě nepřicházejí, i když spojenečtí velitelé byli zaskočení rychlostí palby osmanských děl. Přišel rozkaz o vyplutí minolovek k minovým polím, která pod ochranou velkých lodí dostávaly mnohem větší pocit bezpečí. Šlo ovšem o větší riziko, jež postupovaly větší lodě chránící minolovky. Neustálá turecká palba nutila velké lodě k častému měnění jejich postavení vůči pevnostem. Ochrana minolovek byla především na francouzské eskadře, a právě její lodě zakusily ten největší nápor. Admirál Guépratte, který sledoval své lodě z paluby *Suffren*, v nejprudším boji nechtěl o ústupu ani slyšet a prohlásil ze své velitelského můstku: „Když jsou francouzské lodě na jednom z čestných míst, zůstanou tam, i kdyby se měly potopit“.¹⁰⁵ Svůj výrok vyřkl nehledě na akutní nedostatek minuce, kdy museli být používány tzv. „porcelánové“ granáty, jak jim mužstvo posměšně říkalo.¹⁰⁶

I přes způsobené ztráty se francouzské lodě stále držely nad hladinou a statečně bojovaly. Admirál de Robeck už viděl dost francouzské statečnosti a byl potěšen, proto vydal rozkaz o stažení francouzských lodí. Pevnostní děla byla v té době, zdá se, vyražena a jejich obsluha pryč, alespoň to ukázal letecký průzkum. Rozkaz o stažení francouzských lodí poslechly všechny, až na jednu. Kapitán lodi *Bouvet*, se neměl k opuštění pozice a dál bombardoval pobřežní pevnosti. Toto rozhodnutí donutilo Guépratta vrátit se do úžiny a z blízkosti dát rozkaz o ukončení ostřelování pevností. *Bouvet* byla nucena vyplout z úžiny, ale smůla, či osud, ji přivedly do cesty minu v zátocce Eren Keui. Netrvalo ani dvě minuty a celá loď se potopila.¹⁰⁷ Těžké poškození se nevyhnulo ani další francouzské lodi *Gaulois*. Ovšem

¹⁰³ GRANT, R., G., *Bitvy*, Praha 2006, s. 282

¹⁰⁴ Miny se nenacházejí jen na hladině, nýbrž i pod ní, v hloubce do deseti metrů, proto může být letecký průzkum nedostatečný.

¹⁰⁵ HEŘTOVÁ, s. 142.

¹⁰⁶ Používaly se dva druhy granátů, z nich jeden měl ocelový plášť, druhý naopak litinový.

¹⁰⁷ CHURCHILL, s. 154.

námořníci na ní předvedli mimořádnou odolnost, když se jim podařilo dotáhnout těžce poškozenou loď k ostrůvku Dreparos, kde musela najet na pláž, aby se nepotopila.

Francouzské lodi ustoupily z úžiny, ale nahradili je Britové. Bitva neustále zuřila a začaly se tvořit i první britské ztráty. Pobřežní děla nebyla schopna způsobit flotile velké ztráty, totéž se ale nedá říct o minách, zvláště pak o pásu min z 8. března, o kterém spojenečtí velitelé neměli ani ponětí, až do potopení *Bouvet*.¹⁰⁸

Míny z tohoto minoviště posléze poškodily *Iressistible* a *Inflexibile*. První z lodí se změnila na neovladatelný kolos o výtlačku 15 000 tun, který směřoval k pobřeží průlivu.¹⁰⁹ Tento tragický den pro spojenecké námořnictvo, ukončil admirál de Robeck v 5 hodin odpoledne. Dal signál o vyplutí lodí z úžiny a konci veškerého ostřelování. Poslední pohromou pak bylo potopení bitevní lodi *Ocean*, která najela na minu poblíž ústí průlivu. Admirál de Robeck byl přesvědčen, že úspěšnému projití úžin a možnému budoucímu útoku na Konstantinopol, brání pouze minová pole, jež jsou položena v průlivu.

¹⁰⁸ HYNEK – KLUČINA – ŠKŇOUŘIL, s. 256.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 56–64.

5 Pozemní operace na Gallipoli

Výsledky námořního útoku se Churchill dovídá na území Belgie, kde probíhala západní fronta. Považoval zprávy pouze za informování o skutečném stavu věcí a byl přesvědčen, že spojenecká flotila musí pokračovat v úsilí proplout průlivem. Pro tento postup je ochoten riskovat i větší ztráty, než kterých bylo zatím dosaženo. Admirál Fisher se v tomto shodoval s Churchillem, a tak nařídil přesunutí lodí *London* a *Prince of Wales* do Dardanel, jako náhradu za ztráty a posílení stávajícího loďstva.¹¹⁰ Churchill pak zaslal povzbuzující telegram de Robeckovi, ve kterém apeloval na pokračování útoku, aby nepřítel nestihl posílit své obranné pozice, ten odpověděl, že je připraven a jeho lodi utrpěly pouze nepatrné ztráty. Snaha co nejdříve ukončit probíhající konflikt byla patrná. Británie si nemohla dovolit oslabení své východní pozice a První lord admirality si uvědomoval blížící střetnutí s *Hochseeflotte*, na které muselo být *Grand Fleet* co nejlépe připraveno, takže nemohl dlouhodobě otálet s operací v Dardanelách. Čím dříve bude operace dokončena, tím lépe.

Churchill byl tedy přesvědčen, že může pustit Dardanely na malou chvíli ze zřetele a věnovat se německé flotile. Nemile ho však překvapil telegram, který přišel od de Robecka 23. března 1915.¹¹¹ Dle jeho znění, se po schůzce pořádané na lodi *Queen Elisabeth*, mezi ním a generály Ianem Hamiltonem a Williamem Birdwoodem, naprosto změnil admirálův postoj k vedení čistě námořního útoku. Armádní velitelé mu sdělili, že nasazení vojenských sborů může proběhnout nedříve za tři týdny.¹¹² Takový čas považoval de Robeck za příliš dlouhý. Potřeboval po průjezdu lodí vyčistit pobřeží, aby se loďstvo v Marmarském moři neocitlo v pasti. Navíc nepodceňoval nebezpečí ze strany min, kde propadl pesimismu, zda vůbec bude možné kompletně vyčistit minová pole. Jeho argumenty jsou logické, i po projetí úžin a třeba i při ohrožení Konstantinopole by měli turečtí vojáci pořádk v rukou oba břehy úžiny a britské námořnictvo by se ocitlo v pasti mezi nepřitelem. Churchillův koncept čistě námořního útoku byl tedy zásadně zpochybněn vrchním velitelem útočícího loďstva.¹¹³ Zároveň v reakci na tento telegram došlo ke konfliktům uvnitř admirality, kdy první námořní lord naprosto obrátil svou pozici a stal se odpůrcem čistě námořního útoku. Strhl s sebou postupně celou admirality, která se postavila proti Churchillovi. Výsledkem bylo naprosté odmítnutí námořního útoku. Hlavní roli ve vojenských operacích měla převzít pěchota, loďstvu byla určena pouze podpůrná funkce.

¹¹⁰ HEŘTOVÁ, s. 152–157.

¹¹¹ CHURCHILL, s. 158–159.

¹¹² HEŘTOVÁ, s. 153–158.

¹¹³ D'ESTE, s. 264–267.

Churchill sám byl po těchto událostech doslova znechucen, a dokonce zvažoval svou rezignaci. Báł se velkých ztrát, které mohly nastat a snad i celého neúspěchu operace. Generálové nacházející se na Lemnu se konečně dočkaly nasazení vojenských sborů. Poukazovali na nadšení a vojenské odhodlání vojáků Australských a Novozélandských sborů, kterým měli tu čest velet. Generálové věřili, že prudký útok na turecké pozice jim zajistí úspěch a celkové dobytí poloostrova, příštích pár měsíců ukázalo, jak moc se mýlili.

5.1 Příprava vylodění

Armáda určená ke konečnému obsazení poloostrova a Konstantinopole zatím vřzela daleko od přístavu Mudros, který se nacházela na Lemnu. Zasláná 29. divize z Velké Británie, byla zatím jen na cestě a australské a novozélandské jednotky na shromaždišti a ve výcvikových táborech poblíž Alexandrie.¹¹⁴ Admiralita a generál Kitchener, který měl teď celý plán dokonale v rukou, trvali na jeho provedení, tzn. co nejrychlejším vylodění jednotek.

V Admiralitě zcela převážil hlas admirála Fishera, který využil Churchillovy chvilkové slabosti způsobené zklamáním a podporoval koncepci vylodění armády. Argumenty prvního lorda admirality, že naplánování tak rozsáhlé operace a její provedení si vyžádá velké množství času, vzhledem k tomu, že on osobně plánoval námořní útok v Dardanelách a rozhodně ne útok pozemní, byly smeteny ze stolu. Churchill také věděl o posledním hlášení britské zpravodajské služby, které přineslo lepší obraz o stavu pevností a celkové obrany na poloostrově. Admiralita však stála plně za Fisherem, který si užíval svou mocenskou převahu nad „*Drahým Wilsonem*“.

Generál Hamilton měl necelý měsíc na přípravu a provedení vylodění, jakožto i další operace. Tento šedesáti dvouletý generál měl pod svým velením přibližně 70 tisíc mužů, které vedl do Dardanel.¹¹⁵ Naprosté podcenění osmanské armády ze strany vrchního velitele Kitchenera a britského generálního štábu vedlo ke katastrofě. Kitchener dostal varování ze strany řeckých vojenských kruhů, které měly mnohem lepší informace o situaci na poloostrově než on sám, že je potřeba minimálně 150 tisíc vojáků na ovládnutí úžin.¹¹⁶ Jeho pověstná pýcha, jenž ho předcházela, způsobila naprostou ignoraci těchto varování a v konečném důsledku přispěla k vojenské katastrofě. Hamilton zatím přemýšlel o provedení celé operace a podřízeným generálům, kteří se podíleli na vylodění, dal za úkol vypracovat vlastní plán, aby došli k nějakému společnému kompromisu. Pak odjel do Alexandrie reorganizovat armádu, ze které přepravní lodě s vojáky a materiálem byly už na místě, ovšem rozloženy tak špatně, že

¹¹⁴ HAMILTON, I., *Gallipoli diary*, London 1920, s. 61.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 120–130.

¹¹⁶ HRADEČNÝ, s. 376–379.

jejich postavení bylo zcela nevyhovující pro vylodění, odlpula s ním tedy i celá přepravní flotila.¹¹⁷ Pouhý jeden měsíc na vypracování plánu k tak rozsáhlé operaci je vskutku málo.

Spojenecké mlčení a neaktivita loďstva, trápila turecké vrchní velení. Turecké jednotky na poloostrově byly rozptýlené a z velké části pod neschopným velením. Tomuto učinil přítrž Enver, který spolkl svou tureckou čest a nabídl post vrchního velitele tureckých armád na Gallipoli Limanu von Sandersovi.¹¹⁸ Ten si uvědomoval akutní ohrožení stávajících pozic, a tak reorganizoval a posiloval pozice turecké armády na poloostrově. Přesunul nové jednotky na poloostrov, protože tušil blížící se spojenecké vylodění. Pro tento účel byla vytvořena 5. armáda, která měla 4 divize v poli a jednu v záloze na evropském břehu a další dvě divize v poli na asijské straně.¹¹⁹ Turci kopali zákopy a zlepšovali své obranné postavení budováním nových fortifikací především v jižním cípu poloostrova, kde byli obranná postavení nejsilnější.

S prvním plánem na vylodění přišel francouzský generál Albert d'Amade,¹²⁰ který velel Francouzským silám určeným pro Gallipoli. Jeho plán byl konstruován tak, že hlavní část armády se měla vylodit poblíž Smyrny, zmocnit se zdejší železnice a nerušeně pokračovat směrem na Konstantinopol. Tento plán schválen nebyl, kvůli těžkému terénu a logistickým a zásobovacím problémům.

Plán generála Birdwooda předpokládal vylodění na nejzápadnějším břehu Gallipoli a přímým útokem na sever obsadit pevnosti a pak podle potřeby manévrovat až k hlavnímu městu. Ani tento plán nenašel podporu u hlavního velitele, stejně jako další plány od admirálů de Robecka a Guépratte.¹²¹

Hamilton si prosadil svůj vlastní plán, který směřoval na jediný cíl, dobýt poloostrov stůj co stůj a zničit zde protivníkovu vojska. Hlavní cíl útoku měl směřovat na nejjižnější cíp poloostrova a odtud pokračovat na sever, kde velmi těžký terén poskytoval Turkům přirozené opěnění. Vybral šest vylodovacích míst, z nich každé neslo kódové označení.¹²² První výsadek se vylodí v zátocě *Morto*, druhý bude na nejjižnějším konci poloostrova. Třetí, čtvrtý a pátý výsadek bude mezi *Hellesem* a *Tekkeburnem*. Poslední šestý řádný výsadek bude veden po západních březích poloostrova v oblasti *Gabatebe*.¹²³ Pro tento poslední úsek byly určeny

¹¹⁷ HAMILTON, s. 55–60.

¹¹⁸ HEŘTOVÁ, s. 161–166.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 165–170.

¹²⁰ CHURCHILL, s. 165–174.

¹²¹ HEŘTOVÁ, s. 166.

¹²² HAMILTON, s. 25–32.

¹²³ Tamtéž, s. 33–40.

převážně australské a novozélandské sbory. Snahou o zmatení protivníka byl falešný výsadek u pevnosti Kum Kale, který měl vázat protivníkovi síly i na asijské straně průlivu. Každý výsadek mělo zároveň krýt námořnictvo, které se pro tento účel rozdělilo na šest skupin, které budou chránit útočící jednotky. Cílem celého plánu bylo po vylodění jednotek přejít do útoku, který po spojení útočících svazů vytvoří jednotnou frontu, která obsadí jižní část poloostrova a zničí turecký odpor v pevnostech. Po dosažení tohoto cíle mělo mít loďstvo volný průjezd do Marmarského moře a v kooperaci s armádou zaútočit na Konstantinopol.¹²⁴

5.2 Vylodění

Dne 25. dubna, bylo všechno připraveno na provedení invaze.¹²⁵ Původní datum, které si generál Hamilton stanovil o tři dny dříve, muselo být změněno kvůli nepříznivým podmínkám. Francouzský expediční sbor byl připraven zaútočit na tureckou pevnost, tedy aspoň na to, čemu Turci říkali pevnost. Útoku předcházela dělostřelecká příprava, která obrátila zbytky pevnosti v trosky. Postavení flotily a útočícího vojska mohlo být přibližně v místech starověké Tróje.¹²⁶ Takže spojenečtí vojáci mohli mít před očima paralelu v podobě války Řeků proti Trójanům. Vylodění samotné začalo kolem sedmé hodiny ranní a zdálo se úspěšné. Turečtí vojáci sice používali kulomety k zastavení nepřítele, ale francouzský expediční sbor zvládl jejich nápor a obsadil pevnost Kum Kale, která tvořila přirozenou obrannou linii. Svou roli sehrál i strach tureckých vojáků, z vojáků z koloniálního panství Francie.¹²⁷ Někteří turečtí vojáci prostě nikdy neviděli barevné lidi, ze kterých nyní měli hrůzu.

Tento počáteční ústup tureckých vojsk však netrval věčně, už dopoledne dorazily posily, které zatlačovaly francouzské oddíly zpátky k moři. Boj trval až do samého večera a poté na několika místech pokračoval dál. Nová zkušenost pro útočící vojska, tj. hromadné ztráty na obou stranách přiměla vojáky vyhlásit chvilkové příměří, na odklizení mrtvých a raněných. Tento projev lidství byl rychle zastaven důstojníky, kteří nemohli akceptovat jakýkoliv projev soucitu s nepřítelem.¹²⁸ Bitva musela pokračovat dál. Turecké obranné pozice se skládaly z několika pásů zákopů, postavených za pevností Kum Kale. Po zjištění jejich přesné polohy, je dohodové loďstvo začalo bez milosti bombardovat.

Toto strategické vítězství pochválil generál Hamilton, který v reakci na zjištění situace prohlásil, že není třeba dále držet pevnost, a že francouzské jednotky se mohou stáhnout

¹²⁴ HEŘTOVÁ, s. 170.

¹²⁵ Tamtéž, s. 173.

¹²⁶ CHURCHILL, s. 200–201.

¹²⁷ HEŘTOVÁ, s. 176.

¹²⁸ Tamtéž, s. 177.

směrem ke Gallipoli a podpořit útok probíhající na evropské pevnině.¹²⁹ Jeho rozhodnutím bylo ztraceno veškeré území dobyté předchozího dne. Britský generál netušil, že osmanské dvě divize, nacházející se poblíž Kum Kale, jsou téměř nedotčené a nebude pro ně problémem znovu obsadit pevnost a po umístění dalších děl, znovu ohrožovat jeho flotilu. Spojenecká armáda tímto přišla o možnost krytí jižní strany Gallipoli.

Samotný útok na Gallipolský poloostrov bylo logisticky velmi obtížné zvládnout. Topografie tohoto místa se vyznačuje velkou hornatostí a tím pro útočící vojska nesnadným terénem. Nejvyšším bodem je kopec Sari Bair, který se vypíná do výšky 305 metrů. Nachází se zde poměrně málo přístavů a pláží možných k vylodění. Povětšinou jsou na pobřeží strmé skály, které absolutně neumožňují útok vojsk.

Klamný útok na Kum Kale, měl způsobit zmatek v tureckém velení a zlepšit vyhlídky řádného výsadku. Otázku, jestli se to skutečně podařilo je obtížné zodpovědět, nicméně k určitému zmatení tureckého velení dojít muselo. Na evropském břehu postupovala situace přesně podle plánu. Vylodění v zátocě Morto, které obstarávala 29. divize britské armády, narazilo na zbytky 9. turecké divize, která nebyla připravená na rozhodný útok dohodových vojsk. Její mělké zákopy posloužily jako cíl pro lodní děla a zbytky této turecké divize zmateně prchly. Takto lehké vylodění britská armáda nečekala a večer se zdála být pláž i s přilehlým okolím dobytá. Výsadek s kódovým označením S, byl úspěšný.

Výsadek V, v oblasti kolem mysu Helles, čekalo větší překvapení v podobě zakopaných Turků, kteří měli na turecké poměry dobře vybudované opevnění.¹³⁰ Německé kulometry dodané Turkům tady rozsávaly krutou smrt. Výsadek prováděný za dne se nepodařil. Množství jeho obětí bylo doslova zmasakrováno přehradnou tureckou palbou. Až výsadek prováděný v noci zaznamenal jistý úspěch, ovšem ztráty byly příliš veliké. Konečným cíl, tedy obsazení pevnosti Sedd el Bahr, se nakonec podařil dosáhnout dalšího dne, ale nikoho to příliš netěšilo. Toto krvavé dobrodružství teprve začínalo.

Výsadkem W, bylo myšleno vylodění z druhé strany mysu Helles, kde se nacházel úzký pás pro vylodění.¹³¹ Zde se Turci připravili také velmi dobře a jejich zátarasy a nášlapné miny, v kombinaci s děly na skaliskách a kulometnými hnízdy, pobily velké množství útočících

¹²⁹ HAMILTON, s. 134–138.

¹³⁰ TRAVERS, Tim, *Liman von Sanders, the Capture of Lieutenant Palmer, and Ottoman Anticipation of the Allied Landings at Gallipoli on 25 April 1915*. In: *The Journal of Military History*, 65, 2001, 4, s. 965–979.

¹³¹ CHURCHILL, s. 202–204.

jednotek. Jejich štěstím byl postupně až turecký nedostatek, kdy dalšího dne, už nebylo čím střílet, takže se turecké jednotky staly snadnou kořistí tohoto výsadku.

Vylodění na pláži *Implacable*, bylo jednodušší než předchozí pokusy. Její příhodný terén k tomu nahrával. Výsadek nesl kódové označení X. Lodě podporující tento výsadek střílely dobře na bránící se Turky, kteří byli nakonec nuceni ustoupit a vytvořit novou obranou linii dále.¹³²

Poslední částí původního výsadku byla pláž označení písmenem Y. Její poloha ležela na západní straně poloostrova, poblíž města Kritia. Tento výsadek byl z hlediska strategického úspěchu jeden z nejdůležitějších, protože otevřel přímo cestu k minovým polím na druhé straně poloostrova a v případě úspěšného útoku z tohoto místa, i k obklíčení velkých bojových svazů protivníka. Navíc, nikdo tam útok nečekal, protože pláž přímo navazuje na vysokou skálu, která znemožňuje úspěšný postup. Přesto však se spojenci pokusily vylodit a ztéci skálu. Liman von Sanders v té době mobilizoval veškeré volné jednotky, co měl zrovna k dispozici a snažil se zastavit útok.¹³³ Po přisunutí posil byl výsadek rozbit a doslova utopen v krvi, kdy jen málo mužů se vrátilo zpátky na lodě.

Churchill se zdál bezradný. Neměl přímý vliv na vojenské operace a jedinou jeho aktivitou směrem k bojům mohlo být rozesílání telegramů a snaha o podporu útočných akcí. Snažil se znovu si prosadit plán pokračování námořních operací, ale Kitchener měl situaci pevně v rukou a neustoupil ze svého vojenského plánu.¹³⁴

5.3 ANZAC

Dvacátý pátý duben roku 1915, je důležitým dnem pro obyvatele Austrálie a Nového Zélandu, vzhledem k nasazení jejich jednotek na nepřátelské půdě. Tyto v pravdě až heroické příběhy jsou připomínány dodnes a ANZAC Day,¹³⁵ je populárním svátkem v zemích po celém světě.

Jejich původní účel byl pro západní frontu, ale vzhledem k místu jejich výcviku, tj. Egypt, nakonec došlo k jejich nasazení proti tureckému nepříteli. Velitelem tohoto uskupení se stal generál Birdwood,¹³⁶ o kterém Churchill později prohlásil, že byl nejschopnější z generálů v Gallipoli. Jeho tvrdý a nelítostný výcvik zajistil jejich vysokou připravenost k boji a morálku elitních jednotek.

¹³² Tamtéž, s. 205–207.

¹³³ TRAVERS, s. 965–979.

¹³⁴ TRUCHANOVSKIJ, s. 128–129.

¹³⁵ Anzac Cove battlefield site. *Australian Government*.

¹³⁶ HILL, A. J. Birdwood, William Riddell. *Australian Dictionary of Biography*.

Po příjezdu sboru ANZAC na ostrov Lemnos, dostali tito muži jeden z nejtěžších úkolů v budoucí operaci.¹³⁷ Měli vpadnout do boku bránící se turecké armády a pokusit se jí obklíčit, popřípadě způsobit co největší ztráty a probít se zbytkem poloostrova. Vylodit se měli na skoro neznámém místě poloostrova, které bylo známo pouze z neaktuálních map a špatných leteckých snímků. Oblast kolem mysu Gaba Tepe, byla celá skalnatá, s velmi úzkou pláží. Generál Birdwood, který o tomto věděl, měl velmi těžkou hlavu z těchto informací.¹³⁸ Australské a novozélandské sbory, byly před vylodění ve skvělé náladě. Jejich radost, že konečně po pěti měsících tvrdého výcviku, budou na bitevním poli, je v přímém kontrastu s jejich zklamáním v konečné fázi operace. Představa války, která pro ně byla velmi vzdálená a do jisté míry i lákavá, je plně zasáhla v momentě vylodění. Turecké kulometry je kosily po desítkách. Noční vylodění se ukázalo stejně tragické a zmatečné, jako vylodění za dne a velení se ukázalo naprosto bezradné proti tureckému systému obrany.

Stejně jako stoupala hvězda ANZACS, tak stoupala i hvězda jejich nepřítele. Tím nebyl nikdo jiný než budoucí turecký prezident Mustafa Kemal.¹³⁹ Tehdejší velitel 19. divize, byl přítomen vylodění a dobře na něj připraven. Rozmístil lehká děla poblíž skal, příhodných k přímé palbě na útočící sbory. Dlouhá síť zákopů a kulometných hnízd, působila na útočící jednotky velmi ničivě.

Přesto však se podařilo částečné překvapení, když největší část bránící armády, čekala jižněji a zdejší perimetr bránilo pouze 4000 vojáků. Liman von Sanders, který celé toto divadlo organizoval z tureckého pohledu, okamžitě přesunul nevyužité části 5. a 7. turecké divize, k místu vylodění.¹⁴⁰

Australané a Novozélandané však byli nezastavitelní. Ani jejich velitelé nevěděli, jak je ukáznit, takže se pláž po chvíli mění v neorganizované mraveniště, kde každý chtěl pouze útočit na nepřítele. Nadšení v kombinaci s jistým druhem fanatismu jako by bylo prospěšné pro další útok. Sám generál Birdwood, byl sice zděšen množstvím raněných a poslal zprávu Hamiltonovi se žádostí o stažení vojsk, ale tato žádost byla smetena ze stolu.¹⁴¹ ANZACS drželi až moc důležitý úsek, pro úspěch celé operace a jejich stažení nepřicházelo v úvahu. Birdwood

¹³⁷ Zkratka znamená Australian and New Zealand Army Corps – ANZACS

¹³⁸ HEŘTOVÁ, s. 202–211.

¹³⁹ BOZTEMUR, R., *Gallipoli in the First World War. Turkish cultural foundation*, s. 83.

¹⁴⁰ TRAVERS, s. 965–979.

¹⁴¹ HAMILTON, s. 143–145.

se zároveň dozvěděl, že proti němu bude stát to nejlepší, co můžou Turci postavit do pole, tj. 19. divize turecké V. armády, pod vedením Mustafy Kemala.

Vojenské umění sboru ANZAC a neústupnost Turků, pod Kemalovým vedením, zapříčinily kruté ztráty na obou stranách. Obě strany proti sobě vytvořily pás zákopů a různých obraných fortifikací, které umocňují další ztráty. Tento postup byl už velmi dobře znám ze západní Evropy a zatím nikdo si s ním neuměl poradit. Situace byla podobná na všech místech vylodění, postupně došlo k zastavení útočících vojsk a přechodu k potupné obraně.

5.4 Slepá ulička a Churchillův konec

Kitchener byl spokojený s vyloděním a přesvědčen, že rozhodující úspěch přijde brzy. Avšak zprávy přicházející z bojiště další dny po vylodění, nebyly zas tak dobré. Hamilton ho žádal o další vojáky. Odmítl něčemu takovému věřit, ale po nátlaku Churchilla, který u něj společně s Fisherem intervenoval, posílá na poloostrov další posily z Egypta, které měly sloužit jako vojenská záloha a v případě potřeby budou nasazeny k boji.¹⁴² Posily se však dopravovaly velmi pomalu, takže spojenecká vojska trpěla nedostatkem vojáků, v momentech pro ně nepříhodných.

Zákopová válka hrozící na Gallipoli, opět přinesla na zřetel námořní plán, který počítal s větším využitím námořní síly proti obraným postavením protivníka a pokusem proniknout úžinou, bez ohledu na možnou vojenskou pomoc. Churchill na tento plán reagoval polovičatě a po mnoha konfliktech s Fisherem, a především s Kitchenerem, dal svolení k vyčištění minových polí poblíž Kepezu. K této operaci došlo 13. května a pro Fishera byla poslední kapkou.¹⁴³ Ztráta lodi HMS *Goliath*, zapříčiní jeho další příval pesimismu, který dává jasně najevo, že pokud první lord admirality svolí k další námořní akci na Gallipoli, bez podpory pozemních vojsk, Fisher rezignuje.¹⁴⁴

Mezinárodní situací zamíchalo podepsání Londýnské smlouvy z 26. dubna 1915, ve které se Itálie zavázala, že vbrzku podnikne rozhodnou akci proti Trojspolku.¹⁴⁵ Tato mezinárodní změna kurzu přispěla k úspěšnému výsledku války, ale špatné načasování bylo nepříjemné hlavně pro Churchilla, vzhledem k tomu, že se Itálie odvolala na britsko-italskou smlouvu, podle které byl nucen poskytnout 4 bitevní lodi a 4 křižníky, pro podporu italských válečných snah. Navíc v Egejském moři začaly operovat německé ponorky, které způsobovaly

¹⁴² CHURCHILL, s. 226–230.

¹⁴³ FRASER, Peter, *British War Policy and the Crisis of Liberalism in May 1915. The Journal of Modern History*, 2007, s. 645–667.

¹⁴⁴ CHURCHILL, s. 228–229.

¹⁴⁵ HEŘTOVÁ, s. 212.

veliké nebezpečí, pro britské hladinové lodě. Toto zjištění přivádělo Fishera k šílenství, po kterém trval na tom, aby nové britské lodě odpluly do bezpečnějších vod. Zkrátka nechtěl riskovat jejich ztrátu. Situace pro něj nebyla špatná jen na jihu, nýbrž požár hořel i na severu, kde pronikaly zvěsti o brzkém útoku německého loďstva a německé ponorky potápěly civilní lodě, kdy nejznámější a nejvýznamnější, je případ Lusitanie ze 7. května.¹⁴⁶

Napětí v Británii rostlo. Příliš mnoho lidí se nyní zajímalo o situace na východních bojištích, snad vzhledem k vojenským katastrofám květnových dní. S výsledky admirality nebyl spokojen nikdo, nečinnost de Robeckových lodí v přístavech na Lemnu, byla trnem v oku pro další armádní velitele. Nejhuř nesl tato selhání Fisher, pro kterého Churchill už není přítelem a „*Drahý Winston*“ je dokonale překvapen, když 15. května 1915 přináší Fisher svoji rezignaci, jak premiérovi, tak prvnímu lordu admirality.¹⁴⁷ Churchill doufal, že se mu opět podaří starého admirála přesvědčit, aby zůstal, ale tentokrát byl Fisher neoblomný. Odepisuje na jeho dopis: „*Tvou utkvělou myšlenkou je dobytí Dardanel a nic tě od toho neodradí – NIC – znám tě tak moc dobře*“.¹⁴⁸ Jeho konečným rozhodnutím je, že nemůže zůstat v admiralitě po boku Churchilla.

Fisherova náhlá rezignace je počátkem Churchillova konce u admirality. Reakcí byla vážná politická krize, ve které neobstála vratká Asquithova vláda. Konzervativní strana a její představitel Lloyd George si vyjednali koaliční vládu, ovšem její hlavní podmínkou bylo, že Churchill musí opustit post prvního lorda admirality. Neměl to být jeho úplný konec, byl mu nabízen post ministra pro kolonie, ovšem to by ho zcela vyřadilo od možnosti mít vliv na válečné dění. Před takovým postem raději dával přednost velitelské funkci, někde na západní frontě. Chtěl mít další vliv na vedení války a sám by rád zůstal na své stávající pozici. Dokonce jeho žena Clementine napsala dopis, ve kterém apeluje na premiéra, aby si ponechal Winstona ve vládě. Ovšem postupné intriky mající za cíl, udržet stávající postavení, ho nakonec stály místo. Premiér Asquith přijímá 21. května 1915 jeho rezignaci, která navždy poškodí jeho politické renomé.¹⁴⁹

Britská veřejnost ho vinila za neúspěch u Dardanel a zastání nenašel ani u nejvyšší politické reprezentace, které se hodil jako obětní beránek neúspěšné akce. Sám Churchill

¹⁴⁶ WILKINSON, Norman, Potopení Lusitanie – Jeden z milníků První světové války, in. ČT24.cz [online], 7.5.2015, [cit. 8.7.2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1526684-potopeni-lusitanie-jeden-z-milniku-prvni-svetove-valky>

¹⁴⁷ CHURCHILL, s. 230–237.

¹⁴⁸ D'ESTE, s. 270.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 272.

připomínal zničeného člověka. Nikdy si nepřipouštěl neúspěch, a když přišel, zkrátka na něj nebyl připravený. Nadávat na jeho kariéru u válečného loďstva, bylo tehdy velmi v módě. Admirál John Jellicoe napsal: „*Winston Churchill je pro impérium veřejným nebezpečím*“.¹⁵⁰ Jedním z lidí, kteří se postavili za bývalého prvního lorda byl editor listu *Observer*, který napsal: „*Je mladý. Má odvahu lva. Žádní nepřátelé nemohou zdolat jeho schopnosti a sílu. Jeho vítězná hodina ještě přijde*“.¹⁵¹ Budoucí vývoj ukázal, kdo z nich měl pravdu.

¹⁵⁰ HOUGHT, R., *The Great War at Sea, 1914-1918*, Oxford 1983, s. 167.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 167.

6 Nad operací se smráká

Churchill definitivně odešel z vedení admirality 25. května 1915. Jeho dílo zůstalo nedokončeno, přesto mu však nejde upřít rozsáhlá pozitiva, kterých dosáhl. Jeho nástupcem se stal lord Arthur Balfour, který už zastával dřív významné pozice ve vládě, ale admirality bude řídit pouze jenom jako odpovědný politik, který nebude tak moc zasahovat do diskusí s důstojníky námořnictva.¹⁵² Churchill sice nadále zůstal členem válečné rady z postu kancléře Lancasterského vévodství, ale jeho vliv na probíhající konflikty byl minimální, což on sám velmi těžce nesl.¹⁵³

Květnová situace na gallipolské frontě, se až podezřele podobala francouzským bojištím na západě. Geografická situace na poloostrově, je předurčena k vytvoření snadné obrany z obou stran. Kdy výsadek byl sice úspěšný, ale další postup je prakticky znemožněn dobrou tureckou obranou. Stejně jako útok turecké armády, který by měl za cíl zničení výsadku. Zákopová válka přinesla nový fenomén na toto území, s kterým si generálové nebyli schopni poradit a jejich jednotky umíraly ve zbytečných čelních útocích.

Kitchener zatím posílal nové vojáky do Dardanel. Čtyři další divize měly zvrátit dosavadní patovou situaci a konečně prolomit obranná postavení Turků. Sám odhadoval celkový počet vojáků na poloostrově na 200 tisíc, ale Hamilton ho vyvedl z omylu, zdá se, že vůbec nepočítal mrtvé a raněné.¹⁵⁴ Britské jednotky přijíždějící na bojiště, se nacházely v dobrém stavu a netrpěly nedostatkem potravin, ani střeliva. Situace na druhé straně byla mnohem horší.

Turecké velení stahovalo na poloostrov všechny volné divize, co právě mělo k dispozici. Von Saders byl vážně znepokojen shromážděním lodí, které klidně mohly přestřelit celý poloostrov a on jim v tom nebyl schopen nijak bránit, protože zkrátka neměl takové dělo, které by mohlo ohrozit loď.¹⁵⁵ Strategickým úspěchem bylo znovuobsazení Kum Kale, jehož opuštění se ukázalo, jako jedna z velkých spojeneckých chyb. Tím byl opět průliv chráněn z obou stran a útočící vojska byla ohrožena z boku, palbou děl z pevnosti. Turecké námořnictvo bylo slabé, takže jeho využití u Gallipoli, prakticky nestojí za řeč. Jedinou efektivní silou byly německé lodě *Goeben* a *Breslau*, které však měly povinnosti proti ruské černomořské flotile. Základním kamenem nedostatku Turků na poloostrově, bylo nedostatečné zásobování naprosto

¹⁵² CHURCHILL, s. 251–252.

¹⁵³ D'ESTE, s. 279.

¹⁵⁴ HAMILTON, s. 160–167.

¹⁵⁵ HEŘTOVÁ, s. 219–220.

vším potřebným. Neexistovala zde žádná nákladní auta, takže potraviny pro 6 tureckých divizí nakonec museli přivážet užitková zvířata a občas nákladní plachetnice z Konstantinopole. Von Sanderse rovněž trápila dělostřelecká převaha spojenců, která byla způsobena lodními děly. Tento problém vyřešil briskně Mustafa Kemal, když dovolil dohodovým vojskům přijít, až těsně k tureckým zákopům.¹⁵⁶ Lodě poté prakticky nebylo možné využít, protože bylo nebezpečí, že zasáhnou vlastní vojáky.

Květnové útoky z jedné, či druhé strany, nepřinesly kýžené výsledky. Naopak došlo k hromadění mrtvých a všeobecného pesimismu nad výsledky operace, které nebyly prakticky žádné. Jediným pozitivem, bylo spojení výsadek na jižním břehu poloostrova, ale tyto držely velmi úzkou frontu. Velmi hubené výsledky dosavadních akcí byly motivem ke zřízení Dardanelské komise. Generálové propadali pesimismu a Hamilton se 23. května 1915 dotazuje na chvilkové příměří, za účelem pohřbení mrtvých.¹⁵⁷ Po něm následovala další krvavá lázeň, kde hlavně námořní velitelé, cítí naprostou bezmoc. Neměli, jak pomoci útočícím vojákům a žádají po svých nadřízených obnovení námořního útoku.

6.1 Snahy o zvrát situace

Plány generála Hamiltona na dobytí poloostrova z jihu selhaly. Veškeré ofenzivní akce prováděné doposud se zastavily na tureckých kopcích, z nich hlavním byl Aci Baba. Tyto neúspěchy denně rezonovaly ve válečném štábu a nutily generály k zamyšlení, nad dalším průběhem operace, která se zdála ztracená. Ovšem Dohoda si nemohla dovolit ztrátu reputace, zvláště když i na ostatních frontách to nevypadalo dobře. Rusko bylo vytlačeno z Haliče a postupně z celého Polska, německé jednotky stály jen 100 km od Paříže a západní fronta byla denně svědkem krutých bojů. Srbské království sice bojovalo statečně, ale jeho rezervy byly už dozajista vyčerpány a pod přívalem špatných zpráv, se proti němu začalo obracet i Bulharsko, které žádalo Makedonii, ztracenou v předchozí válce. Řecko reagovalo žádostí o poskytnutí vojenské pomoci, v případě bulharského útoku na Srbsko, protože bylo vázáno smlouvou o pomoci Srbsku proti bulharské armádě.¹⁵⁸ Dohoda potřebovala rozhodný vojenský úspěch, který by podpořil slábnoucí morálku armád.

Hamilton si uvědomoval, že jediné místo na prolomení tureckých linií, je místo, kde bojují australské a novozélandské sbory.¹⁵⁹ Zátoka už byla dávno přejmenována, na zátoku Anzac. Cílem útoku mělo být rozpúlit turecké armády a zamezit přísunu dalších posil od

¹⁵⁶ HEŘTOVÁ, s. 225.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 225.

¹⁵⁸ HRADEČNÝ, s. 377–378.

¹⁵⁹ HAMILTON, s. 374–379.

Konstantinopole. Na tuto operaci byla potřeba děla, která měla být umístěna v Suvelské zátocce. Tato zátoka měla sloužit jako operační štáb, či předsunuté velení. Operace potřebovala moment překvapení, kterým mělo být vylovení IX. britského armádního sboru v Suvelské zátocce. Tento sbor by pak zaútočil přímo do středu poloostrova, kryt z boku ANZACS. Plán je schválen a jeho provedení začalo 6. srpna 1915.¹⁶⁰

Ten den začal jako každý jiný. Boje v zákopové válce se vyznačují až zvláště stejnou organizací a průběh je fakticky vždy podobný. Tentokrát překvapení přišlo právě ze Suvelské zátoky, což si vbrzku uvědomil i von Sanders, který doslova šílel a snažil se zabránit vylovení a spojení britského sboru s Australany a Novozéland'any.¹⁶¹ Jenže jeho divize bojovaly jinde a on je nestihl včas přemístit. Suvelská zátoka se stala místem nejslabšího tureckého odporu a poskytla klidné podmínky na vylovení britských sborů. Zdálo se, že je možné zachránit celou operaci jediným povedeným útokem, ale nepodařilo se to. Na vině byly zastaralé mapy, které absolutně neposkytovaly aktuální informace, takže mužstvo nakonec stálo asi o 5 km dále, než byla vyznačená kvóta.

Za toto selhání zaplatili krví především ANZACS, kteří se marně pokoušeli dostat na kopec Sari Bair, který držela z druhé strany 19. turecká divize a mazaný velitel Kemal, který otestoval jejich odvahu kulomety. Tento noční útok z 9. srpna se sice nezdařil, ale další den byl kopec v rukou generála Birdwooda. Fatální chyba zajistila jeho další ztracení. Na kopec začaly dopadat dělostřelecké granáty, ze spojenecké flotily. Tento omyl málem stál Birdwooda život, kdy už byl připraven spáchat sebevraždu.¹⁶² Jen boje o kopec stáli ANZACS 12 tisíc mužů.

Hamilton pověřil akcemi a vylovení v Suvelské zátocce generála Fredericka Stopforda, který naprosto zklamal celé tažení. Jeho zkušenosti z Búrské války, v kombinaci s jeho pokročilým věkem a zdravotními obtížemi, naprosto nevyhovovaly pro válečné operace. Suvelská zátoka sice byla dobyta, ale vojáci tam v klidu odpočívali v momentech pro úspěch celé operace rozhodující. Dvoudenní zdržení se ukázalo být klíčové pro neúspěch a britské jednotky, které vyrazily do útoku až 9. srpna, našly zakopané Turky, kteří se nehodlali vzdát a ustoupit. Opět jim velel Mustafa Kemal. Posily v podobě 8. turecké divize, definitivně vrazily klín mezi útočící vojska, která musela potupně ustoupit.¹⁶³ Zvláště ANZACS tento útok zdecimoval, ale jejich statečnost jim přinesla nesmrtelnost.

¹⁶⁰ WESTWELL, s. 73–74.

¹⁶¹ BUSH, Wheler, Eric, *Gallipoli*, London 1975, s. 236–240.

¹⁶² HEŘTOVÁ, s. 236–242.

¹⁶³ WESTWELL, s. 73–74.

Kitchener poslal další vojáky na poloostrov. Nechtěl bitvu vzdát, jenže rozhodný útok a překvapení pro tureckou armádu už nenašel. Hamilton na tom byl stejně, navíc díky Stopfordovi, kterého poslal do akce právě Kitchener. Vyzkoušel poslední rozhodný útok ze severu, kde britský výsadek narazil na přesnou tureckou palbu, která jej donutila vrátit se zpátky. Velitelem a zachráncem celého poloostrova z osmanského pohledu byl opět Mustafa Kemal.

Generál Hamilton se nechtěl vzdát a žádal o další posily, ale jeho snaha už nevedla k ničemu. Zákopová válka naplno propukla na všech místech fronty a každý útok nebo snaha o něj, stála nepřeborné množství životů na obou stranách. Turecká armáda přesunula veškeré zbývající divize na poloostrov. Celkový počet divizí na turecké straně dosáhl 14.¹⁶⁴ Přibližně stejný počet vojáků měla spojenecká armáda. Nikdo nebyl schopen rozhodně skoncovat s tím druhým, a tak přineslo Gallipoli velké selhání pro Dohodu.

¹⁶⁴ ANDRIESSEN, J., H., J., s. 239.

6.2 Epilog celé operace

Po neúspěšném srpnu, padly veškeré další naděje na úspěšné dokončení operace. Vojska byla vázána na malém perimetru, který neposkytoval dost možností na další úspěšné ofenzivní operace a zbytečné ztráty vyvolávaly pochyby o jejich nezbytnosti. Londýn se po srpnu přestal o neúspěšnou operaci zajímat a požadoval pouze zahrát celou záležitost nějak do autu. ¹⁶⁵Britskému velení bylo jasné, že úspěšné dokončení operace už nepřichází v úvahu. Ve hře byla už jen evakuace, která mohla zachránit alespoň zbytky, už tak nenapravitelně poškozené britské prestiže na východě.

Generál Hamilton si uvědomoval, že plán na proniknutí poloostrovem už není možné úspěšně provést. Zorganizoval efektivní obranu, která umožňuje vojskům zapomenout na ofenzivní akce a smířit se s životem v zákopech. Turecká armáda měla nyní situaci pevně v rukou, ale ani její zbraně nebyly schopny prolomit zákopový systém. Čas plynul a vzájemné útoky stály velké množství životů, bez vojenského výsledku.

Bitva o Suvelskou zátoku zamíchala ještě jednou s balkánskou kartou, kdy se Bulharsko rozhodlo podpořit tábor Ústředních mocností. ¹⁶⁶ Tento krok vedl k praktickému zničení srbského odporu, i když některé jednotky bojovaly až do konce války. Německo navíc získalo přímé spojení s Konstantinopolí, které je pro další vedení války nezbytné. Toto spojení se projevilo i na přísunu zbraní k turecké armádě, která je postupně dozbrojována německou výzbrojí.

V případě akutního ohrožení země válečnou situací, žádal premiér Venizelos o vylodění dohodových vojáků v Soluni. ¹⁶⁷ Tento krok přijmou některé vojenské kruhy s úlevou, protože přímo umožňuje stáhnout vojska z Gallipoli. První využijí tuto pobídku Francouzi, kteří se briskně přesouvají do Soluně už na začátku října 1915, následovaní Brity.

Generál Hamilton byl odvolán z velení Dardanelské operace a nahrazen generálem Cherlesem Monro, jehož první žádostí je zaslání zimního oblečení. Po zjištění situace pak navrhl jednoznačnou evakuaci všech jednotek z Gallipoli. Tento návrh k evakuaci zaslal Kitchenerovi 31. října, ale ten odmítl. ¹⁶⁸ Některí další velitelé dokonce navrhovali nové ofenzivní akce. Churchill až do konce svého působení ve válečné radě, pořád opakoval, že je potřeba operaci dokončit a neustále se zasazoval o její pokračování. Nadsazeně prohlašoval, že

¹⁶⁵ HEŘTOVÁ, s. 243–245.

¹⁶⁶ WESTWELL, s. 76–78.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 77.

¹⁶⁸ HEŘTOVÁ, s. 246.

tam: „leží některé z nejkratších cest k triumfálnímu míru“. ¹⁶⁹ Tento postup však už neakceptovali ostatní a Churchill musel opustit i válečnou radu a stal se řadovým poslancem dolní sněmovny. Kitchener dokonce jel na počátku listopadu osobně do Dardanel, ale byl překvapen neochotou vést další útoky, takže se vrátil zpět do Londýna. Zbaven všech nadějí na úspěch operace poslal 15. listopadu 1915 telegram premiérovi Asquithovi a informoval jej, že dobýt Gallipoli je nemožné. ¹⁷⁰ Válečná rada v reakci na to, s konečnou platností rozhodla, že se gallipolské bojiště vyklidí a jednotky evakuují.

Admirál Rosslyn Wemyss dostal příkaz k evakuaci, která probíhala od konce prosince, až do devátého ledna 1916. Evakuace byla úspěšná a turecké velení na několika místech fronty ani nepostřehlo, že už nemá proti komu bojovat. Koneckonců, invazní jednotky, které postoupily nejdál, se nacházely maximálně 5,5 kilometru od pobřeží. ¹⁷¹

Operace v Gallipoli skončila a nastal čas jejího bilancování. Pro tento účel byla v Británii vytvořena zvláštní Dardanelská komise, která bude až do roku 1919 zkoumat příčiny neúspěchu. Počet obětí se pohybuje od 130 tisíc po 250 tisíc na straně spojenců a zhruba stejné ztráty na turecké straně. ¹⁷² Osmanské prameny udávají kolem 210 tisíc spojeneckých a 120 tisíc tureckých ztrát. ¹⁷³

¹⁶⁹ Z prohlášení Churchilla vyzývající k obnově ofenzívy na Gallipoli v létě 1915: Willmott, H. P., *První světová válka*, Praha 2005, s. 74.

¹⁷⁰ ANDRIESSEN, J., H., J., s. 237.

¹⁷¹ HEŘTOVÁ, s. 246–249.

¹⁷² SHAW, *History II.*, p. 318.

¹⁷³ MCCARTHY, Justin, *The Ottoman peoples and The end of Empire*, London 2003. p. 102.

7 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo analyzovat operaci Gallipoli především z pohledu vedoucích činitelů Britského impéria. Autor si dával za cíl objektivně zhodnotit vojenskou operaci pohledem vedoucích činitelů Británie, ale přihlížel i k postojům osmanské a německé strany v konfliktu. Zvláštní zřetel pak byl brán na osobní pohled Winston Churchilla a jím provedené kroky, které měly vliv na celkový výsledek operace, stejně jako pohled jeho kritiků a spolupracovníků, popřípadě velících generálů a admirálů. Konečným cílem pak bylo analyzovat tento konflikt na pozadí bojů Velké války.

Bylo strategickou chybou myslet si, že bude možné dobýt Konstantinopol a vyřadit Osmanskou říši z války s pouze námořním útokem. Námořní operace byla zkrátka dokonale nedostatečná. Sama o sobě byla naplánovaná, jako čistě námořní útok, který si kladl za cíl, zničení obvodových pevností a obsazení úžiny. Tento krok však byl chybný. Různá prodlení a neshody zajistily tureckou lepší připravenost, minimálně pak zaminování průlivu a přesun důležitých útvarů na bojiště. Přes tyto informace se spojenecké lodi pokusily o proplutí a zničení pevností, ale minová pole se ukázala být efektivní. K dobru se dá přičíst pouze částečné zničení pevností, ovšem na veliké plány před bitvou, byl toto velmi hubený výsledek. Když se nepodařilo zvítězit pomocí námořnictva, přišla na řadu armáda.

Její úkolem bylo vyčistit poloostrov od osmanské přítomnosti a zajistit odminování průlivu. Spojená vojska se pak měla vydat na Konstantinopol, ale oddálení operací o pět týdnů a čekání na další posily a vojska, se ukázala být důvodem připravenosti turecké obrany. Selhání však není způsobené plánem, nýbrž jeho provedením. Vojenské velení, jenž se na celé operaci podílelo, bylo neschopné provést řádné operace a obtíže způsobené geografickými podmínkami, stejně jako nedostatečné vybavení vojáků, především pak těžkými zbraněmi, přivodilo katastrofické ztráty. Jelikož se žádný z předem daných cílů operace nepodařilo naplnit, musí být veskrze hodnocena jako neúspěšná. Jediným úspěšným podnikem po celé trvání operace byla evakuace, avšak evakuace války nevyhrávají.

Osmanská říše získala šest let existence navíc. Vítězná bitva pro ni byla vítanou změnou, zvláště pak proti Britům a Francouzům. Konec první světové války ji ovšem zastihl slabou a rozpadající, a právě tyto dvě velmoci měly největší vliv na budoucím rozdělení jejího území. Sultanát pak formálně skončil v roce 1922, ale jeho moc byla pochybná už dříve. Postavení Winstona Churchilla naopak bylo podkopáno a on sám se dokonce na rok vzdal účasti na politických rozhodnutích a odjel bojovat do Francie. Jeho kolegové z dolní sněmovny soudili, že hlavně on je odpovědný za provedení celé operace a tato skvrna na jeho kariéře, ho bude

provázet ještě dlouho. Z celé operace prakticky nejvíc získal právě Mustafa Kemal, jehož hvězda začala prudce stoupat.¹⁷⁴ Ubránění osmanského území mu přineslo uznání úspěšného vojenského volitele, jehož hlas bude v Turecku slyšet zvláště v dalších letech. První prezident sekulární Turecké republiky započal svou velkou kariéru právě vítěznou bitvou o Gallipoli.

Někteří historikové se zaměřují na pozitivní roli operace, když konstatují, že spojenecké armády zaměstnaly 14 ze 36 tureckých divizí, díky čemuž bylo možné dobýt Suez a postoupit na mezopotámské frontě. Toto hodnocení by šlo ale použít i opačně. Stejně tak turecké armády zaměstnaly značný počet spojeneckých vojáků, kteří nemohli být nasazeni na jiných bojištích. Celkově se dá říct, že spojenecké velení bylo neschopné. Britští důstojníci se ukázali být amatéry v novém vedení války. Právě jejich rozhodnutí zajistila velké ztráty na životech a neúspěch celé operace. Výstižně hodnotí jejich působení John Laffin v knize *Damn the Dardanelles*,¹⁷⁵ kde podotýká, že se měli raději naučit jako bojovat a zůstat naživu. To totiž vyžaduje stejnou odvahu, ale větší schopnosti.

Operaci přesto nehodnotím úplně negativně. Minimálně na rok odlehčila ruským vojskům bojujícím na Kavkaze a přinesla naději, některým balkánským národům. Právě pomoc ruské Kavkazské armádě je pak třeba vyzvednout, protože právě odvelení značného počtu tureckých vojáků, značně ulehčilo ruským vojskům. Operace měla pozitivní dopad i na Srbsko, protože jeho vojska se mohla soustředit na severní frontě. Až konečně selhání operace vrhlo Bulharsko do války na straně trojspolku, ale její provedení toto rozhodnutí minimálně o rok oddálilo.

¹⁷⁴ CLEVELAND, L. W., *A History of the Modern Middle East*, Boulder 1994 s. 152.

¹⁷⁵ LAFFIN, John, *Damn The Dardanelles*, London 1980.

8 Seznam použité literatury

Vydané prameny:

NEVINSON, H., *The Dardanelles Campaign*, London 1920.

FISHER, J., *Memories*, London, New York, Toronto 1919.

HINDENBURG, Paul von, *Out of my life*, London 1920.

CHURCHILL, Winston, *Světová krise 1911-1918*, Praha 1932.

HAMILTON, I., *Gallipoli diary*, London 1920.

Monografie:

ANDERSEN, J. H. J., *První světová válka v dokumentární fotografii*, Praha 2017.

ARTHUR, G., *Life of Lord Kitchener.*, Vol. 3, New York 2007.

BĚLINA, P., *Dějiny evropské civilizace II.*, Praha 1999.

BUSH, Wheler, Eric, *Gallipoli*, London 1975.

CLEVELAND, L. W., *A History of the Modern Middle East*, Boulder 1994.

COLINS, R., *World War I*, Westport 2008.

D'ESTE Carlo, *Válečný vůdce. Život Winstona Churchilla ve válce 1874–1945*. I. díl, Praha 2012.

FISHER, F., *War of Illusions*, London 1975.

FROMKIN, David, *A peace to end all peace: the fall of the Ottoman empire and the creation of the modern Middle East*, London 1989.

GOMBÁR, E., *Moderní dějiny islámských zemí*, Praha 1999.

GRANT, R., G., *Bitvy*, Praha 2006.

HECHT, E., *Krvavé století 1914-2014: dvacet válek, které změnily svět.*, Praha 2015.

HEŘTOVÁ, Y., *Gallipoli – místo pro tisíc britských pušek*, Praha 2010.

HITZEL, F., *Osmanská říše 15.-18.století*, Praha 2005.

HRADEČNÝ, P., *Dějiny Řecka*, Praha 2015.

HRADEČNÝ, Pavel, *Řekové a Turci. Nepřátelé nebo spojenci?* Praha 2000.

HRBEK, Jaroslav, *Velká válka na moři*. 1. díl. Rok 1914, Praha 2001.

- HRBEK, Jaroslav, *Velká válka na moři*. 2. díl. Rok 1915, Praha 2001.
- HYNEK, V., KLUČINA, P., ŠKŇOUŘIL, E., *Válečné lodě*, Praha 1988.
- JELAVICH, Barbara, *History of the Balkans: Eighteenth and Nineteenth Centuries*, Cambridge University 1983.
- JENKINS, Mary, A., *To megali idea-dead or alive? The domestic determinants of Greek foreign policy*, Monterey 1994.
- JOHNSON, P., *Churchill*, Brno 2010.
- JOHNSON, Paul, *Dějiny 20. století*, Praha 2008.
- LAFFIN, John, *Damn The Dardanelles*, London 1980.
- LIDDEL HART, B., *Historie první světové války*, Praha 2001.
- MCCARTHY, Justin, *The Ottoman peoples and The end of Empire*, London 2003.
- PALMER, Alan, *Úpadek a pád Osmanské říše*, Praha 1996.
- PALMER, Alan, *The Decline and Fall of the Ottoman Empire*, 1992.
- PELIKÁN, Jan, *Dějiny Srbska*, Praha 2005.
- RADZINSKIJ, Edvard, *Alexandr II.*, Praha 2007.
- ROUX, Jean P., *Střet náboženství: Dlouhá válka mezi islámem a křesťanstvím (7. až 21. století)*, Paříž 2007.
- RYCHLÍK, Jan, *Dějiny Bulharska*, Praha 2016.
- ŘOUTIL, M., KOŠTÁLOVÁ, P., NOVÁK, P., *Katastrofa křesťanů: likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši v letech 1914-1923*, Červený Kostelec 2017.
- SANDERS, L., *Fünf Jahre Türkei*, Berlin 1919.
- Světové dějiny v datech I.*, Praha 1964.
- ŠTĚPÁNEK, P., *1453: Pád Konstantinopole – zrod Istanbulu*, Praha 2017.
- TRUCHANOVSKIJ, G., V., *Winston Churchill*, Praha 1986.
- WESTWELL, I., *První světová válka den po dni*, Praha 2013.
- WILLMOTT, H. P., *První světová válka*, Praha 2005.
- WILLMOTT, H., P., *World War I*, Kindersley, 2003.
- NOPPEN, Ryan K., *Ottoman Navy Warships 1914–18*, Oxford 2015.

Články:

BOHUCKÝ, Luděk, *Galipoli 1915*. In: Historický obzor 10, 1999, 11/12, s. 256.

FRASER, Peter, *British War Policy and the Crisis of Liberalism in May 1915*. The Journal of Modern History, 2007.

GOMBÁR, Eduard, *Zánik osmanského impéria*, in: BÁRTA, Miroslav – KOVÁŘ, Martin, Kolaps a regenerace: cesty civilizací a kultur: minulost, současnost a budoucnost komplexních společností, Praha 2011.

HOLLAND ROSE, John, *Great Britain and the Eastern Question*. In: The Journal of International Relations, 12, 1922.

ŠUBRTOVÁ, Marcela, *Britsko-francouzské vztahy na přelomu 19. a 20. století-od Fašodské krize k Srdečné dohodě*, In Historický obzor, roč. 26, Praha 2016, č. 1-2.

TRIVERS, Tim, *Liman von Sanders, the Capture of Lieutenant Palmer, and Ottoman Anticipation of the Allied Landings at Gallipoli on 25 April 1915*. In: The Journal of Military History, 65, 2001.

Internetové zdroje:

Anzac Cove battlefield site. Australian Government, [cit. 8.7.2019]. Dostupné z: <https://anzacportal.dva.gov.au/history/conflicts/gallipoli-and-anzacs/locations/walk-around-anzac-battlefield-sites/anzac-cove>

WILKINSON, Norman, Potopení Lusitanie – Jeden z milníků První světové války, in. ČT24.cz [online], 7.5.2015, [cit. 8.7.2019]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1526684-potopeni-lusitanie-jeden-z-milniku-prvni-svetove-valky>

VHU PRAHA. *VHU PRAHA* [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 19.07.2019]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/presne-pred-sto-lety-vypukla-prvni-svetova-valka/>

VHU PRAHA. *VHU PRAHA* [online]. Copyright © Vojenský historický ústav Praha [cit. 19.07.2019]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/1915-vstup-italie-do-valky-zacatky-boju-s-rakusany/>

9 Seznam příloh

Příloha č. 1: Winston Churchill a lord Fisher v roce 1914.

Příloha č. 2: HMS Cornwallis u Dardanel.

Příloha č. 3: Enver Paša a Vilém II. na Gallipoli.

Příloha č. 4: ANZACS na jedné z vylod'ovacích pláží.

Příloha č. 5: Lednová evakuace jednotek z Gallipoli.

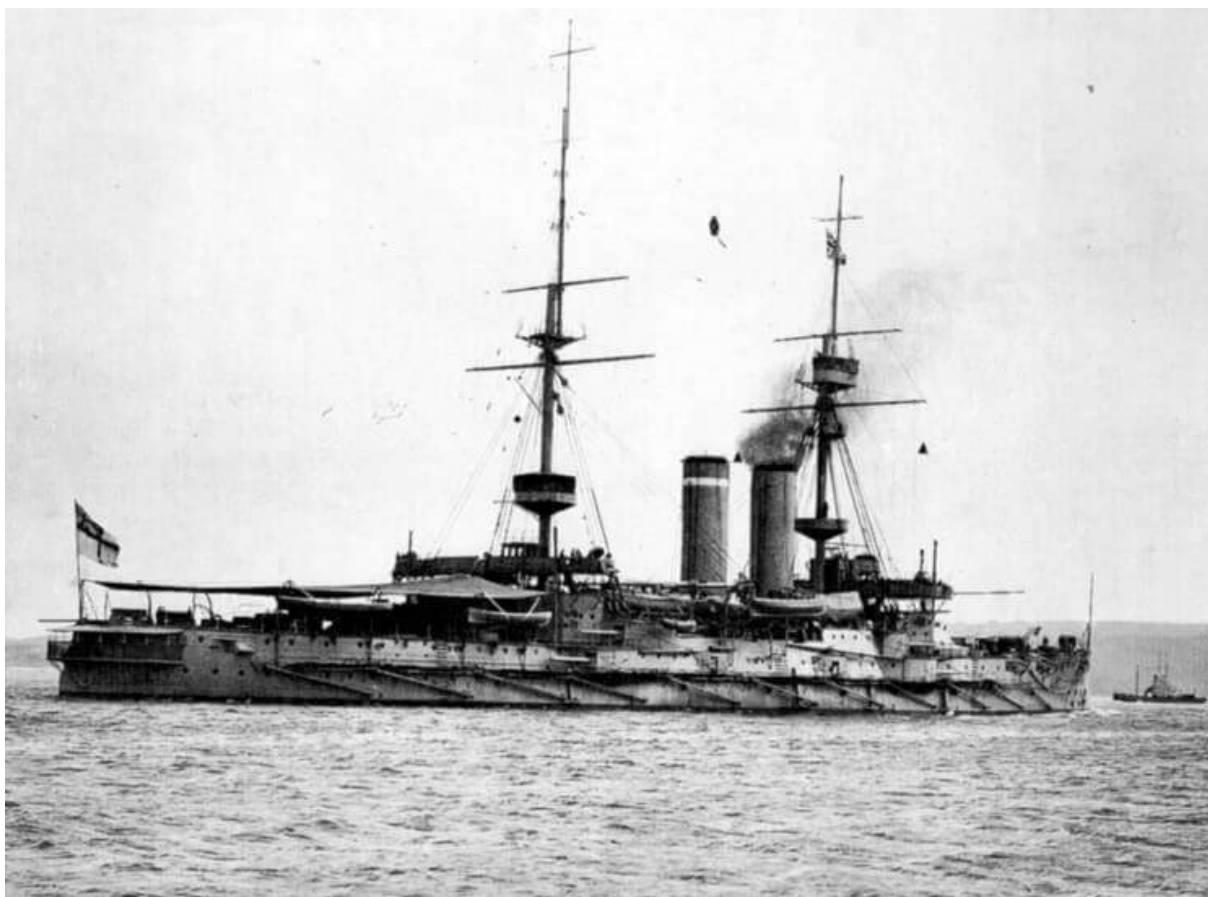
Příloha č. 6: Mustafa Kemal na Gallipoli.

10 Přílohy

Příloha č. 1: Winston Churchill a admirál Fisher.

Zdroj: <https://www.britishempire.co.uk/maproom/australia/churchillfisher.htm> [17. 07. 2019].

Příloha č. 2: HMS Cornwallis, britský pre-Dreadnought

Zdroj: <https://www.britishbattles.com/first-world-war/the-gallipoli-campaign-part-i-the-naval-attack-on-the-dardanelles/> [17. 07. 2019].

Příloha č. 3: Enver Paša a Vilém II. na Gallipoli.

Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/Enver_Pasha [17. 07. 2019].

Příloha č. 4: ANZACS na jedné z vylodovacích pláží.

Zdroj: <https://anzacportal.dva.gov.au/history/conflicts/gallipoli-and-anzacs/gallipoli-and-anzacs/frequently-asked-questions/australians> [17. 07. 2019].

Příloha č. 5: Lednová evakuace jednotek z Gallipoli.

Zdroj: <https://gallipoli.rte.ie/guides/what-was-the-gallipoli-campaign/> [17. 07. 2019].

Příloha č. 6: Mustafa Kemal na Gallipoli.

Zdroj: <https://www.abc.net.au/news/2015-03-04/turkish-commander-mustafa-kemal-at-gallipoli/6279984> [17. 07. 2019].